

Memòria del Mapa de Patrimoni Cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

Redacció

Adriana Geladó Prat

Maig 2020

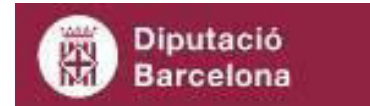

Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà.
Oficina de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

**Diputació
Barcelona**

**Àrea de Cultura,
Educació i Esports**

MEMÒRIA DEL MAPA DEL PATRIMONI CULTURAL DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ

(Sant Hipòlit de Voltregà, Osona)

Maig 2020

Adriana Geladó Prat

ÍNDIX

1. FITXA TÈCNICA	3
2. AGRAÏMENTS	4
3. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ	5
4. METODOLOGIA	7
4.1. Metodologia de treball	7
4.2. Explicació de la fitxa	13
4.3. Criteris de selecció	14
5. MARC TERRITORIAL	16
5.1. Marc geogràfic i geològic	16
5.2. Població i activitat econòmica	18
5.3. Síntesi històrica	20
5.4. Escut i toponímia	25
6. EL PATRIMONI DE SANT HIPÒLIT	26
6.1. Anàlisi de la informació recollida	26
6.2. Llistat d'elements no fitxats	36
7. DIAGNÒSTIC DEL PATRIMONI CULTURAL	46
7.1. Estat legal de protecció del patrimoni	46
7.2. Intervencions sobre el patrimoni	48
7.3. Equipaments i activitats sobre el patrimoni	51
8. LÍNIES ESTRATÈGIQUES GENERALS	53
9. BIBLIOGRAFIA CONSULTADA	64
9.1. Pàgines web consultades	73

1. FITXA TÈCNICA

Nom del projecte	Mapa del Patrimoni Cultural
Municipi i comarca	Sant Hipòlit de Voltregà, Osona
Promoció i finançament	Oficina del Patrimoni Cultural (Diputació de Barcelona) Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà
Realització	Adriana Geladó Prat
Seguiment i supervisió tècnica	María del Agua Cortés Elía, tècnica de l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona
Dates d'execució	Octubre 2019-Maig 2020
Nombre total d'elements inventariats	218

2. AGRAÏMENTS

Aquest treball no hagués estat possible sense l'ajuda d'un seguit de persones i institucions a qui volem agrair la seva col·laboració. En primer lloc volem agrair la bona predisposició, ajuda i gentilesa del personal de l'Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà i, en especial, de la tècnica de Cultura i Joventut Anna Jiménez Canudas i de l'arquitecte municipal Joan Solà Font. En relació al consistori cal fer una menció especial per a la sra. Montserrat Molas Capdevila i pel sr. Josep Lluís Ramírez Luengo. Agraïm profundament la seva dedicació al projecte, facilitant tot tipus d'informació relacionada amb el patrimoni santhipolitenc i transmetent els seus coneixements sobre el territori i la història de les cases del terme municipal.

A nivell institucional volem agrair l'ajuda del sr. Rafel Ginebra i Molins, responsable de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV) i arxiver itinerant de la Xarxa d'Arxius Municipals de la Diputació de Barcelona, i del sr. David Molet i Guitart, arxiver de la mateixa xarxa i responsable dels arxius municipals de Sant Hipòlit i Les Masies de Voltregà, per la seva col·laboració i contribució tant en la recerca documental com en la documentació dels fons relacionats amb el patrimoni documental del municipi. Dins d'aquest apartat, també agrair la contribució de la sra. Angelina Verdaguer Tarrés, de l'Arxiu Comarcal d'Osona, i en especial del sr. Pere Casas Trabal, tècnic del Museu del Ter de Manlleu, per la seva amabilitat i col·laboració en les tasques de documentació del Mapa del Patrimoni. En darrer terme agrair també la participació del sr. Xavier Jucglà, sagristà de l'església parroquial de Sant Hipòlit. I, finalment, també volem agrair a la sra. Francesca Valldeoriola Soler, responsable de la biblioteca Marquès de Remisa de Sant Hipòlit, el fet d'haver-nos facilitat enormement la consulta de la col·lecció local i del fons documental Vicenç Esmarats.

Volem agrair també la inestimable col·laboració d'algunes de les entitats més destacades del municipi. L'activitat que han anat desenvolupant al llarg del temps i l'aportació i cessió desinteressada dels seus coneixements i fons documentals han esdevingut claus per al desenvolupament del Mapa del Patrimoni Cultural de Sant Hipòlit. En especial, cal fer esment al sr. Joan Puig i la sra. Lúdia Brachs, membres de la Colla de geganters i grallers

Sac i Ganxo, a les sres. Carme Casas Muntadas i Marcel·la Molas Oller i al sr. Joan Rifà Casas, del Cor La Veu de Voltregà, a la sra. Assumpta Castanyer, de l'Associació Sociocultural del Voltreganès "Què s'hi pot fer", a la sra. Dolors Puigbò, de les Puntaires de Sant Hipòlit de Voltregà i al sr. Xevi Vigué, membre de la colla del Drac que vol tragar. Agraïm profundament a tots ells la seva dedicació desinteressada al projecte i la transmissió dels seus coneixements.

I per últim, una menció especial als srs. Valentí Turet i Miquel Serra i a la sra. Ma Àngels Maideu, per aportar-nos dades rellevants sobre les manifestacions festives i alguns dels edificis del nucli urbà del municipi. En darrer terme, però no menys important, volem agrair també l'amabilitat de tots els veïns de Sant Hipòlit, sense els quals aquest projecte no s'hagués portat a terme.

3. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ

L'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona és un servei especialitzat en la cooperació i promoció del patrimoni cultural local, que s'organitza a partir de l'articulació d'un seguit de xarxes territorials (Xarxa d'Arxius Municipals, Xarxa de Museus Locals) i programes sectorials (Programa d'Estudis i Projectes) per tal de posar a l'abast dels municipis un conjunt de serveis i accions de suport a l'organització, gestió, conservació, tractament, difusió i comunicació del conjunt de béns patrimonials presents en el territori i, sobretot, als equipaments culturals especialitzats que actuen des de l'àmbit municipal.

Dins del seu programa anomenat Estudis i Projectes de Patrimoni Cultural es dona suport a les polítiques i estratègies dels ajuntaments en relació amb la conservació, la recerca, la difusió i la dinamització dels béns patrimonials del seu territori. El programa pretén facilitar a les administracions locals la presa de decisions sobre aquest, mitjançant diferents actuacions, entre les quals es troba la promoció de la realització dels Mapes del Patrimoni Cultural Local. L'objectiu d'aquests inventaris és la de dur a terme la recollida exhaustiva de dades sobre el patrimoni cultural i natural d'un municipi

concret i la seva valoració.

El Mapa del Patrimoni Cultural esdevé una font d'informació bàsica que permet la recollida sistemàtica d'aquells elements que s'han preservat del passat o s'han incorporat recentment, i que han esdevingut un referent per ajudar a definir el tarannà i el territori d'una comunitat. En aquest sentit, es recullen els béns patrimonials immobles (edificis, conjunts arquitectònics, elements arquitectònics, jaciments arqueològics i obra civil); els mobles (elements urbans, objectes i col·leccions); els del patrimoni documental (fons d'imatges, fons documentals i fons bibliogràfics); els del patrimoni immaterial (manifestacions festives, tècniques artesanals, tradició oral, música i dansa i costumari); i els del patrimoni natural (zones d'interès natural i espècimens botànics singulars).

Cal considerar el Mapa del Patrimoni Cultural com una eina dinàmica i activa. No és un instrument tancat o definitiu, sinó que es pot actualitzar des de la mateixa OPC. Amb posterioritat, es podran modificar continguts i afegir nous béns, si escau, bé perquè es consideri oportú, bé perquè apareguin elements que romanien desconeguts en el moment de la realització del treball.

Les tasques que ha comportat la realització de l'esmentat inventari han estat les següents:

- Recollida exhaustiva dels elements que defineixen el municipi i la seva herència cultural i natural.
- Recerca d'informació històrica relacionada amb aquests elements, així com elaboració d'una descripció acurada dels mateixos.
- Inclusió dels béns protegits pel planejament urbanístic municipal.
- Documentació gràfica dels elements físics mitjançant fotografies en suport digital.
- Utilització del recurs informàtic (una base de dades en accés) i la documentació facilitada per l'Oficina de Patrimoni Cultural per traspassar les dades obtingudes durant les tasques de recopilació d'informació i treball de camp.
- Elaboració d'una memòria final que reculli les característiques generals del patrimoni local de Sant Hipòlit, amb suggeriments i propostes per a la gestió del patrimoni cultural documentat.

4. METODOLOGIA

4.1. Metodologia de treball

L'elaboració d'un Mapa del Patrimoni Cultural segueix una sèrie de pautes establertes per l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona, que es poden sintetitzar en tres fases distintes:

- Treballs de documentació.
- Treball de camp.
- Treball de gabinet.

4.1.1. *Treballs de documentació*

La fase prèvia de recollida d'informació és un pas fonamental per establir una primera radiografia de conjunt del patrimoni cultural del municipi objecte d'estudi. Aquesta fase permet definir prioritats i planificar els treballs de gabinet i de camp, que s'han de portar a terme en segon lloc. La consulta de diferents biblioteques, arxius i organismes tant oficials com de caire privat ha permès recopilar tot un seguit d'informació, mitjançant la que s'ha confeccionat una llista prèvia de possibles elements a inventariar.

D'entrada, el cas de Sant Hipòlit presentava algunes particularitats afegides:

En primer lloc, l'*Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà*. Aquest projecte fou sol·licitat per l'Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà el 28 d'abril de 2009, a l'Àrea d'Infraestructures, Urbanisme i Habitatge de la Diputació de Barcelona, com a punt de partida per al futur catàleg de béns protegits complementari del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM) de Sant Hipòlit. Pel mes de maig del 2010 es va presentar el *Document d'Avanç de l'Inventari de Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà*, redactat pel Servei del Patrimoni Arquitectònic Local

de la Diputació de Barcelona (SPAL) i amb la col·laboració de Joan Solà Font, Montserrat Molas Capdevila i Josep Lluís Ramírez Luengo, per part de l'Ajuntament de Sant Hipòlit. Aquest document es va elaborar donades les circumstàncies d'urgència del consistori santhipolitenc i com a diagnosi i mesura prèvia al treball de l'Inventari. Alhora, i amb anterioritat a l'inventari definitiu, durant el mes de setembre de 2011, l'ajuntament de Sant Hipòlit va sol·licitar un *Document Previ* per tal de tirar endavant l'aprovació inicial del POUM. Aquest document contenia un resum dels continguts de l'Inventari, un llistat dels elements, una proposta de fitxa i un plànol amb la localització dels diferents registres inventariats. L'Inventari en sí fou elaborat a partir del mes de desembre de l'any 2010 i fou lliurat oficialment el 27 de juny de l'any 2012. L'equip redactor encarregat de dur a terme aquesta tasca estava compost per l'arquitecte Xavier Claparols Llach i per l'historiador local Pere Casas Trabal, amb la col·laboració de l'arquitecte municipal de Sant Hipòlit Joan Solà Font i sota la coordinació de la historiadora Imma Vilamala i Aliguer de l'SPAL. La direcció del projecte va anar a càrrec de Raquel Lacuesta i Contreras, doctora en història de l'art i cap de la Secció Tècnica d'Investigació, Documentació i Difusió de l'SPAL. Els resultats d'aquesta feina establiren més que un punt de partida per a l'elaboració del Catàleg de béns a protegir de Sant Hipòlit de Voltregà. Les tasques realitzades consistiren en la confecció d'un total de 157 fitxes de diversos elements vinculats amb aquests tres àmbits del patrimoni cultural.

La segona particularitat està relacionada amb el *Catàleg de béns a protegir de Sant Hipòlit de Voltregà*. Es tracta d'un document que forma part del POUM, segons s'estableix a l'article 59 del Text Refós de la Llei d'Urbanisme de Catalunya (Decret 1/2010, de 3 d'agost). Fou integrat l'any 2012 dins del document per a l'aprovació inicial del POUM de Sant Hipòlit de Voltregà (l'any 2016 va formar part també del document per a l'aprovació provisional). L'elaboració d'aquest catàleg va anar a càrrec de l'arquitecte municipal de l'Ajuntament de Sant Hipòlit Joan Solà Font, amb la col·laboració de l'arquitecte Álvaro Pérez Otín, i es va conformar mitjançant l'adaptació de l'*Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà* a catàleg. Tot i que en l'actualitat el POUM de Sant Hipòlit resta pendent d'aprovació definitiva des del mes de setembre de l'any 2019, els 157 elements que conformen la totalitat d'aquest catàleg han estat inclosos al Mapa del Patrimoni.

En relació a aquests dos inventaris cal especificar que, en el Mapa del Patrimoni, s'ha mantingut la nomenclatura adoptada pel que fa als noms dels edificis del nucli urbà.

En darrer terme cal puntualitzar que, durant les tasques d'elaboració del Mapa del Patrimoni Cultural, des dels Serveis Tècnics de l'Ajuntament de Sant Hipòlit, també s'estava treballant en la modificació dels límits territorials envers el municipi veí de Les Masies de Voltregà. En el moment de finalització del projecte, aquestes modificacions encara no havien finalitzat ni s'havien aplicat legalment, motiu pel qual no s'han tingut en compte.

En relació als treballs de documentació pròpiament dits, el primer pas ha estat la consulta dels inventaris elaborats per la Generalitat de Catalunya. S'ha buidat l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPAC) i l'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya (Cartes arqueològiques, CCAA), a través de la consulta telemàtica mitjançant el sistema e-GIPCI i també del Geoportal del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura. També s'ha realitzat la consulta de l'Inventari del Patrimoni Industrial de Catalunya (IPIC), de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), del Catàleg del Patrimoni Festiu de Catalunya i del web del Memorial Democràtic (Mapa de les Fosses Comunes de la Guerra Civil i el Cens de Simbologia Franquista de Catalunya). Del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural s'ha fet consulta del Mapa de municipis amb camins ramaders, i del Departament de Territori i Sostenibilitat, s'ha consultat l'Inventari d'Espais d'Interès Geològic de Catalunya, el Sistema d'Espais Naturals Protegits de Catalunya i l'Inventari d'Arbres Monumentals i d'arbres declarats protegits de Catalunya.

A nivell local, cal mencionar la consulta del planejament urbanístic vigent del municipi, consistent en el Text refós de la Revisió de les Normes subsidiàries de planejament, aprovat definitivament per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona el 18 d'octubre de 2000, i acordada la seva publicació a efectes d'executivitat en data 13 de desembre de 2000 (publicat al DOGC núm. 3345 del 12 de març de 2001). Aquest document fou ampliat amb les últimes modificacions realitzades des de la seva aprovació,

mitjançant una diligència en la que la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona donava conformitat el 16 de novembre de 2005. En relació al patrimoni cultural, cal mencionar que aquest document inclou un informe de patrimoni format per un total d'11 elements del patrimoni arquitectònic de Sant Hipòlit a protegir. En realitat, aquest informe consta de la recopilació de les fitxes individualitzades d'aquests elements elaborades pel Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya l'any 1988.

En relació als arxius, i al marge de la consulta del fons documental de l'Arxiu Municipal de Sant Hipòlit de Voltregà, cal dir que també es van consultar i documentar altres fons que tenien relació amb el municipi objecte d'estudi. En concret es va fer un buidatge del fons de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), on es localitza bona part de l'arxiu parroquial de l'església de Sant Hipòlit, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), de l'Arxiu Municipal de Les Masies de Voltregà i del fons documental de pergamins de la Biblioteca de Catalunya. Exceptuant el fons documental de Sant Hipòlit ubicat a l'Arxiu Comarcal d'Osona (ACO), el qual és de caire genèric i queda recollit dins de l'apartat d'elements no fixats d'aquesta memòria (apartat 6.2), la resta de la informació ha estat recollida en fitxes individuals i s'ha inclòs a la base de dades del Mapa del Patrimoni. També cal mencionar la consulta del fons fotogràfic de Josep Costa i Ravert al Museu del Ter, com a radiografia de les dècades centrals del segle XX al Voltreganès.

La recerca bibliogràfica ha estat el més extensa possible. A nivell local es va fer un buidatge general dels 55 números de la revista d'informació municipal <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*, editada entre els anys 1988 i 1993. Al mateix temps, també es consultaren i buidaren algunes de les publicacions de referència local com el llibre *Noms propis del Voltreganès* (2008), de la filòloga i professora santhipolitenca Emília Anglada i Arboix, la monografia *Sant Hipòlit de Voltregà dins la història* (1986), de l'historiador Joan Serrallonga, l'Assumpta Vila i en Ramon Espadaler, o la darrera incursió en la història de la població *Sant Hipòlit de Voltregà l'empenta d'un poble* (2014), de Joan Serrallonga, Carles Crosas, Pere Casas i Laura Serra.

Dins de la bibliografia de caire més comarcal es va fer el buidatge de diversos números de la revista *Ausa*, editada pel Patronat d'Estudis Osonencs, així com de la publicació *Història*

d'Osona (1984) de l'historiador Joaquim Albareda entre d'altres, passant per la consulta dels Diplomataris de la catedral de Vic dels segles IX a XI, publicats per Eduard Junyent i Ramon Ordeig.

Posteriorment es procedí a la localització de les obres de consulta general com són *l'Arxiu Gavin*, la *Catalunya Romànica* (GEC), *Els Castells Catalans* de l'editor Dalmau, el *Costumari Català* de Joan Amades i el *Diccionari català, valencià, balear* d'Antoni Alcover i Francesc Moll. Alhora, cal sumar a aquesta llista la consulta dels fogatges publicats pel geògraf i historiador Josep Iglésias i per l'arxiver osonenc Rafel Ginebra, així com el *Diario de los viajes hechos en Cataluña* de Francisco de Zamora.

D'altra banda, també es va realitzar una consulta de la Base de dades bibliogràfica d'història local de Catalunya, de la Universitat Autònoma de Barcelona, mitjançant la qual es van localitzar diverses informacions relacionades amb el patrimoni cultural del municipi. També cal destacar la consulta del fons de la Biblioteca de Catalunya de Barcelona, del que es van extreure còpies de quatre pergamins datats en època medieval relacionats amb diversos aspectes de Sant Hipòlit. I, en darrer terme, es va fer un buidatge de l'espai web Biblioteca Digital Hispánica, un recurs en línia de la Biblioteca Nacional de España amb un gran nombre de documentació digitalitzada.

Finalment, per veure la bibliografia completa consultada per a l'elaboració del Mapa del Patrimoni Cultural de Sant Hipòlit de Voltregà, cal veure l'apartat 10 de la present memòria, on també es referencien les pàgines web consultades.

4.1.2. Treball de camp

El treball de camp ha consistit en la visita *in situ* de cadascun dels elements inventariats, per tal de fer un reconeixement del terreny i poder-los documentar gràficament. Prèviament a la sortida a camp, tots els elements possibles es van localitzar damunt la cartografia corresponent, extreta dels webs de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) i del Sistema d'Informació Territorial Municipal de la Diputació de Barcelona (SITMUN).

L'objectiu era, primerament, localitzar els elements amb l'ajuda d'aquesta documentació cartogràfica. Un cop localitzats es prenen les seves coordenades mitjançant els equips de posicionament (GPS), tot i que només en els casos en que això fos necessari i segons les característiques particulars de cadascun. Així mateix, durant la visita a l'element s'han recollit les dades descriptives necessàries per a l'elaboració de la fitxa, així com d'altres informacions que resultessin rellevants per a la delimitació i descripció dels béns (entorn del bé, estructures auxiliars, dades sense especificar procedents d'informació oral...).

En general, les característiques orogràfiques i geogràfiques del territori no han condicionat de manera negativa el treball de camp. Només una part molt minsa dels elements inclosos al projecte es troben actualment en zones de difícil accés, donada l'abundant vegetació que els amaga. Aquests condicionants han provocat que alguns elements que havien estat contemplats inicialment no s'hagin pogut localitzar i documentar adequadament durant la fase de treball de camp. En algú cas puntual, la informació gràfica s'ha extret de *l'Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà*.

4.1.3. Treball de gabinet

Amb la feina de camp finalitzada, les dades recollides han estat processades i contrastades amb les informacions obtingudes durant la fase de documentació prèvia, per tal d'identificar possibles mancances i realitzar les actualitzacions oportunes, en aquells béns que s'hagin vist afectats per canvis recents.

El tractament de les dades s'ha fet a través del programari facilitat per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. Pràcticament tota la documentació prèvia ha estat utilitzada en el procés d'elaboració de les fitxes identificatives individuals per a cada element inventariat. També s'han inclòs les fonts orals provinents de cadascun dels veïns que amablement ens han atès, ja que tots ells han contribuït a la documentació i l'obtenció d'informació dels elements. Alhora, per complimentar els camps de *Propietari* (només s'indica la referència cadastral) i coordenades *UTM* de cada fitxa, s'ha consultat el Sistema d'Informació Territorial Municipal de la Diputació de Barcelona (SITMUN), d'on s'han extret les dades cadastrals i la posició georeferenciada per aquells elements que

prèviament ja tenien representació cartogràfica. A mesura que s'anava completant la base de dades amb la informació obtinguda, es va anar creant un llistat amb els elements no localitzats i les incidències sorgides durant les tasques de camp. Per consultar aquest llistat, cal veure l'apartat 6.2 d'aquesta memòria.

Al marge de la base de dades, de cada element inventariat s'ha elaborat un arxiu fotogràfic força complert, que il·lustra perfectament les condicions individuals de cada un d'ells. Les fotografies han estat lliurades en format digital a l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. Cada fitxa inclou un màxim de tres fotografies.

4.2. Explicació de la fitxa

El model de fitxa utilitzat és el que ha proporcionat l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que correspon a una base de dades programada en MS Access 2000. Aquest model conté les següents dades per a cada element: Número de Fitxa; Codi; Àmbit; Denominació; Lloc/Adreça; Titularitat; Referència cadastral del propietari; Tipologia; Ús Actual; Descripció; Observacions; Estat de conservació; Autor; Estil/Època; Any; Segle; Emplaçament; Coordenades UTM; Altitud; Accés; Fitxes associades; Historia; Bibliografia; Protecció; Núm. Inventari Generalitat; Autor de la fitxa; Data de registre; Data de modificació; i fins a tres Fotografies. En el Plec de prescripcions tècniques per a la realització de Mapes del Patrimoni Cultural (versió 2018) es detalla com omplir els camps mencionats. Cal dir que hi ha una sèrie de camps en que el contingut està preestablert per l'Oficina de Patrimoni Cultural. A continuació s'adjunta l'esquema bàsic per a complimentar aquests camps:

ÀMBIT	CODI / TIPOLOGIA
1.- <u>Patrimoni immoble</u>	1.1. Edifici
	1.2. Conjunt arquitectònic
	1.3. Element arquitectònic
	1.4. Jaciment arqueològic
	1.5. Obra civil

2.-Patrimoni moble

2.1. Element urbà

2.2. Objecte

2.3. Col·lecció

3.-Patrimoni documental

3.1. Fons d'imatges

3.2. Fons documental

3.3. Fons bibliogràfic

4.-Patrimoni immaterial

4.1. Manifestació festiva

4.2. Tècnica artesanal

4.3. Tradició oral

4.4. Música i Dansa

4.5. Costumari

5.-Patrimoni de medi natural

5.1. Zona d'interès

5.2. Espècimen botànic

4.3. Criteris de selecció

Com ja s'ha comentat anteriorment, durant el treball previ de documentació es va redactar el llistat d'elements patrimonials de rellevància pel terme de Sant Hipòlit. Aquesta llista s'ha mantingut oberta durant tot el projecte per poder afegir aquells elements d'última hora que han anat sorgint, i que calia inventariar i incloure al Mapa.

En aquest sentit és bàsic recordar que es tracta d'un projecte que mai queda tancat, sinó que es manté obert per tal d'incloure qualsevol aportació que contribueixi a la millora i enriquiment de les dades, en funció de les noves troballes o investigacions que es van duent a terme. Durant la confecció de la llista s'ha tingut clar l'objectiu de reunir el màxim nombre d'elements identificadors del terme, incloent tot allò que podia tenir un valor patrimonial històric o identificatiu pel municipi. El punt de partida han estat els diferents

inventaris previs, complementats amb nous elements detectats durant la fase de treball de camp:

- S'han inclòs a la llista tots aquells elements que prèviament havien estat compilats en d'altres inventaris consultats. En el cas de Sant Hipòlit es tracta sobretot de l'Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà i del Catàleg de béns a protegir de Sant Hipòlit de Voltregà, així com de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.
- Els elements que formen part de l'informe de patrimoni del Text refós de la Revisió de les Normes subsidiàries de planejament, aprovat definitivament per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona el 18 d'octubre de 2000, i acordada la seva publicació a efectes d'executivitat en data 13 de desembre de 2000.
- Els elements immobles o naturals destacables per la seva singularitat històrica, artística, etnològica, identitària o simbòlica.
- Els fons documentals i el patrimoni moble rellevant detectats tant al municipi com fora dels seus límits.
- Les manifestacions festives pròpies del terme municipal i tots aquells elements que conformen el patrimoni immaterial identitari de la població.

El resultat final ha consistit en una nodrida base de dades composta de 218 fitxes, una xifra certament significativa que avala la riquesa i la varietat del patrimoni cultural de Sant Hipòlit.

En darrer terme, cal especificar que alguns dels elements que en un principi s'havien incorporat al llistat, finalment han estat descartats tant per la seva poca rellevància i entitat com per la seva ubicació geogràfica, al demostrar-se que no estaven emplaçats dins del terme municipal de Sant Hipòlit. Alguns d'aquests elements descartats els hem inclòs al llistat d'elements no fitxats. Es tracta d'un capítol d'aquesta memòria (apartat 6.2) en que hi ha referenciats diversos elements que hem considerat que no mereixen

fitxa pròpia: edificis recents sense interès arquitectònic, elements enderrocats o desapareguts, elements no localitzats, elements vinculats a Sant Hipòlit però que s'ubiquen en el terme del municipi veí, etc. L'apartat conté 126 elements no fixats.

5. MARC TERRITORIAL

5.1. Marc geogràfic i geològic

El municipi de Sant Hipòlit de Voltregà es troba situat entre la Plana de Vic i l'altiplà del Lluçanès, al nord de la comarca d'Osona. El terme municipal, d'una superfície inferior a un quilòmetre quadrat (987 metres quadrats, 920 segons l'Idescat), està situat a la part central del territori del Voltreganès, format pels municipis de Les Masies de Voltregà, Santa Cecília de Voltregà i Sant Hipòlit. El terme municipal està totalment envoltat pel territori del municipi de Les Masies de Voltregà i queda delimitat pels turons del Morral i de Sant Marc per la banda de ponent i per unes fondalades que s'obren cap al terme de Les Masies de Voltregà per les bandes de tramuntana i llevant. El seu terme és recorregut pel torrent de la Font de la Sala, format a partir de les aigües provinents del Morral, de Sant Marc i de la serra de Sobremunt, i pel torrent de la Noguereta, que recorre la banda de migdia del terme municipal. Dins del nucli urbà, el torrent de la Font de la Sala adopta el nom de Mitjavila, creuant el terme en sentit nord-oest i sud-est, i dividint històricament la població en dos sectors. La part més elevada del nucli urbà correspon al casc antic, desenvolupat urbanísticament damunt del turó de l'Església. Al mateix temps, les bandes de ponent i migdia de l'entramat urbà estan caracteritzades pels turons de la Ciutadella i del Puig.

Poblacionalment, el nucli urbà s'estructura en diversos veïnats o barris que concentren la major part de la població. Envoltant el nucli antic, a partir del qual es va desenvolupar el terme actual, hi ha els barris del Mallol i del Pilar a la banda de tramuntana i ponent, i el barri de la Gleva i la Ciutadella a la banda sud-oest. Les bandes de migdia i llevant estan definides pel creixement urbanístic desenvolupat sobretot entre els segles XVI i XVII seguint els antics camins, i incrementat entre els segles XVIII i XIX amb les primeres

etapes de la industrialització relacionades amb el riu Ter. L'eix de comunicació principal és la carretera BV-4608, que travessa el poble en sentit sud i nord-oest i comunica la població de Sant Hipòlit amb el barri de la Gleva de Les Masies de Voltregà i amb la població de Sant Boi de Lluçanès. Alhora, des de la banda de tramuntana del nucli urbà, la carretera BV-4609 enllaça el nucli de Sant Hipòlit amb la carretera C-17z, la qual discorre dins del terme municipal de Les Masies de Voltregà.

La topografia del terme és la característica de la Plana de Vic, tot i que situada prop de les serralades orientals del Lluçanès. Els seus pendents són pronunciats als extrems occidental i septentrional, i més suaus a la resta del terme. Presenta una altitud mitjana d'entre 500 i 600 metres, i alguns dels punts més elevats i destacats són els turons del Morral (619 m), de Sant Marc (579 m), de la Ciutadella (530 m), del Puig (522 m), així com el turó de l'Església (536 m).

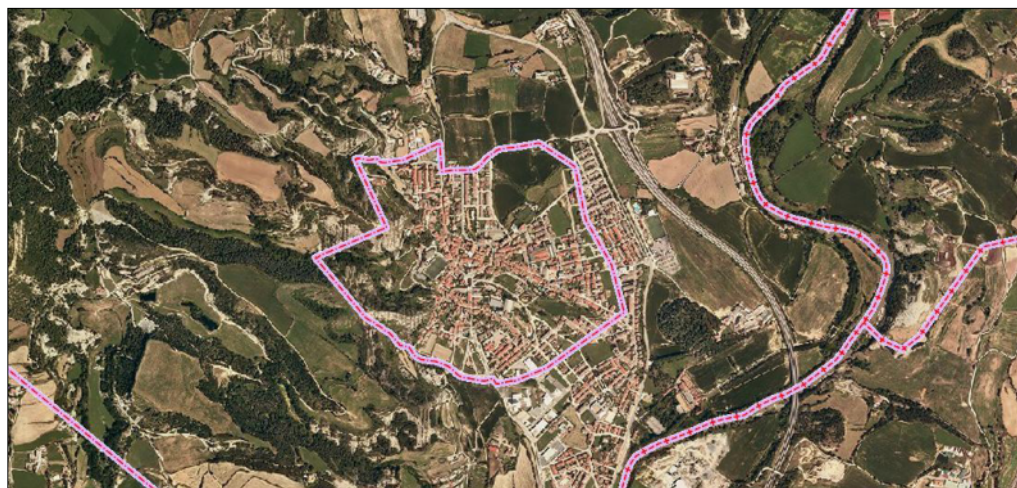

Fig. 1. Mapa topogràfic de Sant Hipòlit de Voltregà, Institut Cartogràfic de Catalunya, E: 1/ 50000.

Geològicament, el terme està format per materials calcaris de l'Eocè caracteritzats per la presència de margues grisblavoses i roques calcàries. De fet, pràcticament tot el substrat geològic de la Plana de Vic està constituït per lutites carbonàtiques (margues blaves) formades durant l'Eocè, dins del període Terciari. Es caracteritzen per la seva composició argilosa i carbonatada, d'origen sedimentari i formades en un entorn aquàtic (durant l'era Terciària, gran part de Catalunya estava submergida sota les aigües del mar de Tetis, que es va anar enretirant progressivament cap al sud a finals del període Eocè). Els turons i

relleus que caracteritzen el terme en són conseqüència directa. Una altra de les característiques d'aquestes margues és l'escassa vegetació que s'hi reproduïx, així com la seva abundant composició fossilífera. La composició d'aquesta tipologia geològica ha condicionat històricament el municipi i el seu paisatge. L'aprofitament d'aquesta roca natural ha definit antigament alguns dels trets més característics del municipi, com per exemple la gran quantitat d'edificis i elements arquitectònics que utilitzaren les margues en la seva construcció (llindes, carreus, graons, balcons, bancs...).

Pel que fa a la vegetació, cal dir que en general és del tipus mediterrani, de la mateixa manera que a tota la Plana de Vic. En concret, la zona pertany a la regió eurosiberiana submediterrània que està caracteritzada per la presència de pinedes de pi roig i pinassa, les rouredes de roure martinenc i les garrigues, sobretot situades damunt del nucli urbà, a la seva banda de ponent.

En relació a la fauna cal especificar que els espais vegetals que caracteritzen en l'actualitat el terme, han determinat les espècies d'animals que hi habiten. Aquest fet està directament relacionat amb la pràcticament testimonial activitat agrícola i forestal, que provoca un augment de l'espessor vegetal. De totes formes, de la mateixa manera que a bona part de la comarca d'Osona, a Sant Hipòlit coincideixen formes faunístiques mediterrànies i eurosiberianes com el cabirol, el martinet de nit i diverses espècies d'ocells com el pinsà, el passarell, la cadenera o el verdum que, tot i tractar-se d'espècies estacionals (de pas), tenen una forta presència a la zona.

5.2. Població i activitat econòmica

El primer recompte oficial relacionat amb la població del municipi és el fogatge general de Catalunya, atribuït a l'any 1359 però elaborat pels voltants de l'any 1375. Dins la població de Sant Hipòlit hi consten 327 habitants. A principis del segle XVI, en el fogatjament de l'any 1515, s'especifiquen 40 focs i 300 habitants, tot i que a mitjans de la centúria, el nombre d'habitants pertanyents a la parròquia de Sant Hipòlit disminueix fins als 278, tal i com apareix documentat en el fogatjament de l'any 1553, en el qual s'otorguen un total

de 56 focs a la vila. Aquesta davallada experimentada en poc menys de trenta anys és conseqüència, sobretot, de les contínues epidèmies de pesta que assolaren la comarca d'Osona durant bona part del segle XVI, més encara si tenim en compte que coincideix amb l'inici de l'etapa d'esplendor del poderós Gremi de paraires i teixidors de la vila. En conseqüència amb aquest fet, segons el cens general de Catalunya de l'any 1626, a Sant Hipòlit hi consten 420 habitants.

A continuació es presenta una taula que reflecteix l'evolució demogràfica del municipi en època moderna i contemporània (segles XVIII-XXI). La taula ha estat elaborada a partir de les dades publicades a l'Idescat (Institut d'Estadística de Catalunya), de les diverses publicacions bibliogràfiques consultades i amb informacions extretes de la població de fet (1717-1981) i de la població de dret (1990-2019):

ANY	1708	1717	1718	1741	1758	1780	1787
Nº HAB.	1929	1960	1491	1896	1965	1970	1832
CASES	-	-	-	-	-	220	-
ANY	1830	1860	1877	1887	1897	1900	1910
Nº HAB.	1110	944	1284	1430	1633	1631	1758
CASES	-	-	-	-	-	-	-
ANY	1920	1930	1936	1940	1950	1960	1970
Nº HAB.	1692	1820	1885	1947	1925	2576	3074
CASES	-	-	-	-	-	-	-
ANY	1981	1990	2000	2004	2006	2019	-
Nº HAB.	3145	2990	3005	3150	3319	3484	-
CASES	-	-	-	-	-	-	-

Les dades corresponents al segle XVIII estan relacionades amb dos dels factors més determinants de la història de Sant Hipòlit. Tot i que les dades corresponents als anys 1708 i 1717 no són fiables, el descens de la població experimentat l'any 1718 indica la gran incidència que tingué la guerra de Successió a la vila (fou saquejada i cremada l'any 1714 per les tropes borbòniques de Felip V). A partir d'aquest moment, i en consonància amb el moment d'esplendor que vivia el gremi de paraires de la vila i la bonança econòmica dels propietaris rurals, la població va augmentant fins que la crisi del gremi a

partir de la dècada dels anys 60 i els constants enfrontaments amb els pagesos benestants desemboquen en la segregació dels termes de Sant Hipòlit i Les Masies a finals de la centúria, amb la consegüent pèrdua del nombre d'habitants.

Segons les dades recopilades a la taula anterior, el creixement poblacional més destacable del segle XIX es va produir durant la segona meitat de la centúria, a partir de la dècada dels anys 60. En aquest moment, l'augment de la producció de la indústria tèxtil instal·lada a la zona del riu Ter es fa visible, comportant també l'increment de la població nouvinguda a Sant Hipòlit per treballar en aquestes indústries. A partir d'aquest moment, i malgrat l'epidèmia de còlera que assolà la població entre els anys 1885 i 1886, el nombre d'habitants va anar creixent exponencialment fins al primer terç del segle XX. Després del conflicte bèl·lic de la guerra Civil, la població santhipolitenca va en augment donada la industrialització diversificada de la zona, amb la instal·lació de diverses indústries dins dels límits municipals i del municipi veí. De fet, la retroalimentació econòmica d'aquests dos municipis durant bona part del segle XX és un reflex del que ja passava històricament al terme. En l'actualitat, el municipi de Sant Hipòlit continua exercint de nucli comercial, social i de serveis de tota l'àrea del Voltreganès.

5.3. Síntesi històrica

El nucli urbà de Sant Hipòlit ocupa gairebé la totalitat del terme municipal, fet pel qual s'han realitzat molt poques excavacions arqueològiques dins dels seus límits. Tot i això, i tenint en compte que la vila ha exercit històricament de centre neuràlgic de l'àrea del Voltreganès, les primeres restes documentades en aquesta zona pertanyen als períodes neolític (jaciment arqueològic collet del collet de cal Guarda, Les Masies de Voltregà), ibèric (estela ibèrica de Santa Cecília de Voltregà) i romà (necròpolis del mas del Puig, Les Masies de Voltregà).

No hi ha constància de cap altra referència històrica relacionada amb el terme de Sant Hipòlit fins a l'edat mitjana. De fet, la primera referència documental relacionada amb la vila està datada l'any 966 (Anglada, 2008: 116), tot i que el castell de Voltregà, que

exercia el domini de tota la zona, ja apareix mencionat l'any 902 (Anglada, 2008: 158). Cal recordar que a finals del segle IX, amb anterioritat a la primera documentació escrita, el riu Ter exercia de frontera protectora cap als territoris de Girona, la Cerdanya i el Rosselló, provocant la construcció de diverses fortificacions i torres de guaita a banda i banda del riu.

A partir del segle XI, amb el descens del poder comtal i l'increment de la violència exercida pels senyors feudals, la institució eclesiàstica comença a organitzar-se. La primera referència documental relacionada amb l'existència d'una església a Sant Hipòlit està datada al segle X (any 982), tot i que el temple principal fou aixecat durant aquest període i va durar fins l'any 1767, quan fou parcialment clausurat en trobar-se en estat ruïnós. Des dels seus inicis, aquest temple ja conformava un nucli de població agrupat al seu entorn, amb una sagrera documentada oficialment des de l'any 1180, tot i que amb diverses referències indirectes de la seva existència des de mitjans del segle XI (a partir de l'any 1057) (García et al., 2010: 76-80). Amb l'establiment del sistema feudal i la pacificació de la societat, la sagrera anirà perdent el seu caràcter d'espai sagrat i de protecció, transformant-se en un lloc d'hàbitat agrupat que desborda els límits de les trenta passes estipulades per a aquestes zones (Serrallonga et al., 1986: 55-56).

Amb la fi del sistema feudal iniciat a principis del segle XIV (i que s'allargà durant bona part del segle XV), Sant Hipòlit comença un procés d'increment de les activitats de tipus artesanal, comercial i professional que sobretot es desenvolupaven en els nuclis urbans.

Entre els segles XV i XVII, el terme de Sant Hipòlit estava dividit en una zona agrària molt extensa i en un reduït nucli de població dominat pel Gremi de paraires i teixidors de la vila. Aquest gremi tenia una organització fortament proteccionista i funcionava en consonància amb la Confraria de Sant Llorenç des dels seus inicis. Aquesta associació, a la qual pertanyien els mateixos agremiats, es caracteritzava per les funcions de caire social i religiós, en contraposició a les activitats de tipus econòmic que desenvolupava el gremi. La gran influència que exercia aquest gremi en el sí del poder municipal provocava de manera constant tensions amb els grans propietaris agrícoles del terme, que es sentien marginats respecte de les decisions municipals. Les zones urbanes on aquest gremi

desenvolupava les seves activitats es concentraven als voltants de l'església de Sant Hipòlit, en el primer tram de l'actual carrer dels Marquesos de Palmerola. Alhora, molts dels obradors i tallers utilitzats en el procés de preparació es situaven a la zona del torrent de Mitjavila. Una altra de les zones destacables era el tram més elevat del carrer de l'Església, a tocar del fossar de la vila (actual plaça d'Anselm Clavé), i l'actual carrer de Mossèn Jacint Verdaguer. En aquests edificis habitualment es treballava de cara al carrer, de manera que la via també feia les funcions d'obra. Aquest fet va provocar que les autoritats eclesiàstiques insistissin en la necessitat d'evitar els *mals usos* que es practicaven a la zona del fossar. A finals del segle XVII, les zones ocupades pels paraires s'incrementaren amb la construcció del segon tram del carrer Marquesos de Palmerola i el carrer del Puig (Serrallonga et al., 1986: 74-76).

El segle XVIII va ser determinant pel que fa a la història i l'evolució de Sant Hipòlit. Aquesta centúria s'inicià amb els estralls ocasionats per la guerra de Successió, en la que la vila de Sant Hipòlit fou saquejada i cremada per les tropes borbòniques l'any 1714. Una de les conseqüències d'aquests fets fou la reconstrucció arquitectònica a la que es va veure abocada la vila, després de la devastació parcial del nucli urbà. De fet, aquestes intervencions es poden observar en un bon nombre de llindes datades (totes posteriors al conflicte bèl·lic), presents encara avui en dia en alguns dels edificis que conformen el nucli urbà (Serrallonga, 1986: 192).

Un altre dels fets determinants d'aquesta centúria està relacionat amb el gremi anteriorment mencionat. Tot i que a mitjans de segle aquest gremi era un dels més forts de la comarca, ja es començaven a notar alguns símptomes de la crisi a la que es veuria abocat el sector a finals de segle. Alhora, aquest fet contrastava amb la prosperitat que experimentaven les explotacions agràries del terme, que anaven incrementant el poder econòmic dels seus propietaris. Les tensions entre aquests pagesos benestants i els prohoms en decadència de la vila, però, ja s'havien iniciat a principis de segle amb la privatització de les terres comunals, que impedia als vilatans el lliure accés als boscos per aconseguir alguns dels productes bàsics, com per exemple la llenya. De fet, aquestes tensions relacionades amb les terres s'anaren repetint al llarg de tot el segle.

El moment àlgid de l'enfrontament va esclatar durant la reconstrucció del nou temple parroquial, efectuada entre els anys 1769 i 1780, i va desembocar en la ruptura i segregació dels municipis voltreganesos a finals de segle. Les obres de restauració coincidirien plenament amb la decadència del gremi de paraires i la bonança econòmica dels propietaris rurals, que estaven més ben posicionats econòmicament parlant i reclamaven certs privilegis relacionats amb l'església. L'oposició dels vilatans a aquests privilegis desembocà en una butlla del papa Climent XIV (any 1770) favorable als seus interessos, però desfavorable en quant a les necessàries aportacions econòmiques dels pagesos respecte a la construcció del temple. Per aquest motiu, la butlla fou amagada durant onze anys fins que es feu pública l'any 1781, quan el temple parroquial estava pràcticament acabat. Aquest fet combinat amb d'altres confrontacions posteriors va provocar que l'any 1789, els terratinents sol·licitessin la segregació del terme en dos municipis (Sant Hipòlit i Les Masies de Sant Hipòlit) a la Reial Audiència del Principat de Catalunya, la qual fou ratificada a tall de prova l'any 1796 i corroborada oficialment l'any 1801 (García et al., 2010: 132-134). Cal destacar que, prèviament, la primera segregació fou la de Santa Cecília de Voltregà l'any 1782.

La industrialització pròpiament dita tant de l'àrea del Voltreganès com de la població de Sant Hipòlit es comença a veure a mitjans del segle XIX. La instal·lació d'un gran nombre d'indústries tèxtils dedicades a la fabricació de filats a la zona del riu Ter propicia un gran nombre de llocs de treball majoritàriament ocupats pels residents a Sant Hipòlit, tot i que les fàbriques estiguessin situades dins del terme de Les Masies. Aquest fet provoca que Sant Hipòlit esdevingui un nucli obrer amb habitatges força precaris, com a conseqüència de la immigració arribada a la població per a treballar en aquestes indústries (Serrallonga et al, 1986: 125). Però al mateix temps, també són anys en els que els comerciants i la burgesia local s'enriqueixen considerablement. Amb l'exhumació de l'antic fossar (que estava situat al costat de l'església) i la construcció del nou cementiri l'any 1857 (a l'actual plaça de Catalunya), la zona superior del nucli antic fou completament revitalitzada. El carrer de l'Església, la plaça de Dalt (actual plaça d'Anselm Clavé) i la plaça Nova (finalitzada l'any 1901) conserven una bona mostra de l'arquitectura culta realitzada en el darrer quart del segle XIX. La força d'aquesta zona serà tal, que a la llarga demanarà el trasllat del mercat setmanal des de la plaça Major (Claparols, 2011). Alhora, entre finals

d'aquesta centúria i bona part del segle XX, a Sant Hipòlit es succeeixen un seguit de societats i agrupacions de tipus social, abocades al progrés i la millora de les condicions de vida de la classe obrera (com per exemple la Societat Coral La Palma o la Societat Coral Voltreganesa, entre d'altres). Al mateix temps, tant el teatre com la música, dos dels factors característics de la societat santhipolitenca, també tenen el seu punt àlgid dins d'aquest període (a tall d'exemple cal dir mencionar la cobla-orquestra dels Angelets, La Principal de Sant Hipòlit o la Fòlies Jazz).

Amb l'arribada del segle XX, la població de Sant Hipòlit experimenta algunes millores en quant a l'urbanisme i la mobilitat del nucli urbà. Durant la dècada dels anys 10 es va construir la carretera que uneix Sant Boi de Lluçanès amb l'actual C-17, de Barcelona a Puigcerdà (carretera BV-4608), la qual travessa el nucli urbà amb el nom de passatge Parés. La construcció d'aquesta via va implicar l'expropiació i enderrocament d'algunes propietats, així com l'edificació del pont de Mitjavila l'any 1914 per salvar el desnivell existent entre els dos sectors en els que aquest sot dividia la població. Una altra de les actuacions destacades fou la remodelació dels voltants de l'església a la dècada dels anys 20, amb l'obertura de la zona i la construcció de la gran escalinata que connecta el temple amb el carrer dels Marquesos de Palmerola i la part menys elevada del nucli antic.

A nivell demogràfic, les dècades centrals del segle XX marquen un canvi de tendència important, donat que es tracta d'una època de bonança per a la indústria textil. L'increment demogràfic de la població amplia urbanísticament el nucli urbà cap a zones on les construccions eren escasses. Entre les dècades dels anys 40 i 50 es construeixen, per exemple, els habitatges del Grup Sant Salvador, ocupats per alguns dels nouvinguts a Sant Hipòlit, procedents majoritàriament d'Andalusia i Extremadura. Aquests habitatges foren promocionats pels propietaris de les fàbriques de Gallifa. En aquest sentit, cal incidir en el fet que l'empresa textil Indústries Riva també va contribuir a la millora de les condicions socioculturals de la població amb la construcció de l'espai de La Pista pels voltants de l'any 1955, que facilità el desenvolupament de l'hoquei patins al municipi i acabaria esdevenint un dels centres neuràlgics de la població.

Durant les dècades dels anys 60 i 70, la urbanització i ampliació del nucli urbà s'extengué cap a la banda de llevant amb la urbanització dels carrers Progrés i Fàtima, la construcció de diversos habitatges i la instal·lació d'algunes indústries com l'empresa Bemvig o la fàbrica de can Romero. Alhora, aquest desenvolupament urbanístic també es dona a la part septentrional del nucli urbà, amb la construcció de la zona del Pilar i una de les poques zones industrials del municipi, i a la banda de migdia del nucli, amb la construcció de l'escola Abat Oliba i els conjunts residencials dels carrers Germans Dalmau i Jaume Balmes. A finals de la dècada dels anys 80, amb la cobertura i urbanització del cabal del torrent de Mitjavila, la zona central del municipi va guanyar en salubritat i mobilitat.

Entre finals del segle XX i principis del segle XXI es van aixecar alguns dels equipaments més significatius del poble: la construcció de la residència d'avis, d'un pavelló per l'hoquei patins, el centre d'assistència primària (CAP) o l'Ateneu en són un bon exemple. Amb l'arribada del segle XXI, les transformacions del nucli urbà encara es fan més evidents amb la construcció d'un nou pont damunt del torrent de Mitjavila, la pacificació del trànsit en els carrers del nucli urbà i la promoció de nous habitatges programats a la zona de llevant, concretament entre els carrers dels Marquesos de Palmerola i del Ter (que connecten amb la rambla de Catalunya i el municipi de Les Masies de Voltregà), i a la zona de migdia, just davant de l'escola Abat Oliba i als voltants de la plaça de la Sardana (Claparols, 2011).

5.4. Escut i toponímia

Fig. 2. Escut de Sant Hipòlit de Voltregà.
<https://ca.wikipedia.org/>(Consulta: 30-04-2020)

El blasonament de l'escut heràldic de Sant Hipòlit de Voltregà fou aprovat pel Decret 104/1982, de 15 d'abril. La resolució per la qual es donava conformitat a l'adopció de l'escut heràldic del municipi fou publicada al DOGC nº 230 del 9 de juny del mateix any. Es tracta d'un escut caironat partit: a la primera partió, la mitra de Vic (d'atzur, amb les claus de Sant Pere passades en sautor, amb les dents a dalt i mirant cap enfora, la d'or en banda sobre la d'argent creuada d'or i amb les ínfules també d'or). A la segona partió, les armes dels Cabrera, castlans de Voltregà (d'or, una cabra arrestada de sable). L'escut acoblat d'un bàcul de bisbe d'or posat en pal, i timbrat amb la corona de baró. Segons el genealogista i heraldista català Armand de Fluvià, el bàcul està situat en la posició oposada (Fluvià, 1990: 47).

Pel que fa al seu significat, cal dir que la primera partió correspon a la mitra de Vic (en referència a Sant Pere de Vic), mentre que la segona fa referència als Cabrera, castlans del castell de Voltregà a mitjans del segle XIV. Tant les claus com el bàcul de bisbe ja eren emprats pel batlle del terme i castell de Voltregà l'any 1417 (Serrallonga, 1986: 339). En darrer terme, la corona de baró al·ludeix a la baronia de Voltregà.

En relació a la toponímia, cal incidir en l'origen del nom Voltregà, el qual ha donat peu a diverses opinions filològiques. Destaca l'opinió que es troba al *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni Alcover i Francesc Moll, segons la qual Voltregà prové del nom llatí *vulturicare* o lloc de voltors. Tot i això, l'opinió més acceptada és la del lingüista Joan Coromines, que defensa la forma VELTRAG- a partir del nom llatí VERTRAGOS o gos llebrer, corredor. Aquesta hipòtesi es veu reforçada amb la menció documental del "(...) *terminio de Vertrago*" (Anglada, 2008: 23), en un document datat l'any 957. Aquestes dades han fet pensar en la hipòtesi que els senyors del castell de Voltregà criessin aquesta raça de gossos a les seves terres.

6. EL PATRIMONI DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ

6.1. Anàlisi de la informació recollida

En aquest apartat s'exposaran, mitjançant algunes gràfiques, les xifres estadístiques elaborades a partir de les dades recollides al Mapa del Patrimoni Cultural de Sant Hipòlit de Voltregà, atenent els camps referents a tipologia (general i específica), titularitat i estat de protecció, cronologia, estil i estat de conservació dels béns. Així doncs, mitjançant aquest estudi es vol obtenir una radiografia del patrimoni local del municipi, per així poder-lo estudiar i gestionar.

6.1.1. Tipologies generals

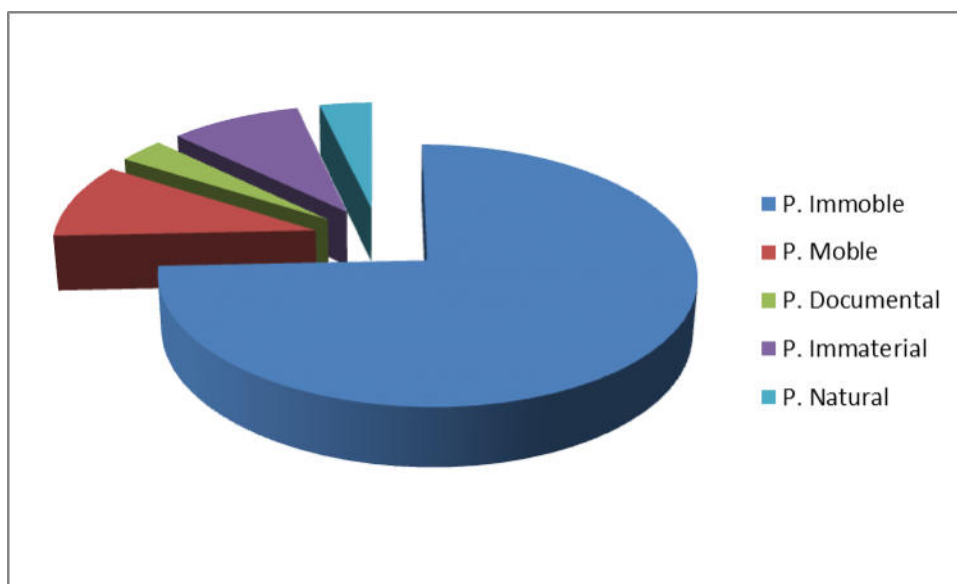

Fig. 3. Tipologies generals del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

Com es pot observar en la gràfica anterior, la major part del patrimoni inventariat (un 74% del total) es correspon amb el patrimoni immoble, el qual compta amb 162 elements dels 218 que integren el total de l'inventari. En segon lloc destaca el patrimoni moble, amb 21 elements i un 10% del total inventariat. A la tercera posició trobem el patrimoni immaterial, amb 20 elements i el 9% del percentatge. La quarta posició correspon al patrimoni natural, amb un total de 8 elements i un 4% del total. Finalment hi ha el patrimoni documental, amb 7 elements i el 3% del percentatge total inventariat.

6.1.2. Tipologies específiques

Dins de les tipologies específiques en les que s'organitza el patrimoni cultural del municipi destaquen en primer lloc els edificis, amb un total de 122 elements inventariats. Aquesta elevada xifra es correspon amb la totalitat de les cases documentades dins del Mapa del Patrimoni, majoritàriament situades dins del nucli urbà. En segon terme destaquen els 21 conjunts arquitectònics, caracteritzats per una bona mostra dels carrers i places més antics del nucli urbà (tant dins del casc antic com fora), així com tres dels conjunts residencials més destacables, el cementiri i l'espai sociocultural de La Pista. En tercer lloc destaquen els elements arquitectònics, representats en gran part per les fonts situades a l'entorn més immediat del nucli urbà així com per les capelletes emplaçades en diversos edificis. Finalment, el nombre d'elements relacionats tant amb les manifestacions festives com amb les zones d'interès (amb un total de 8 elements) completa les més destacades d'aquesta categoria.

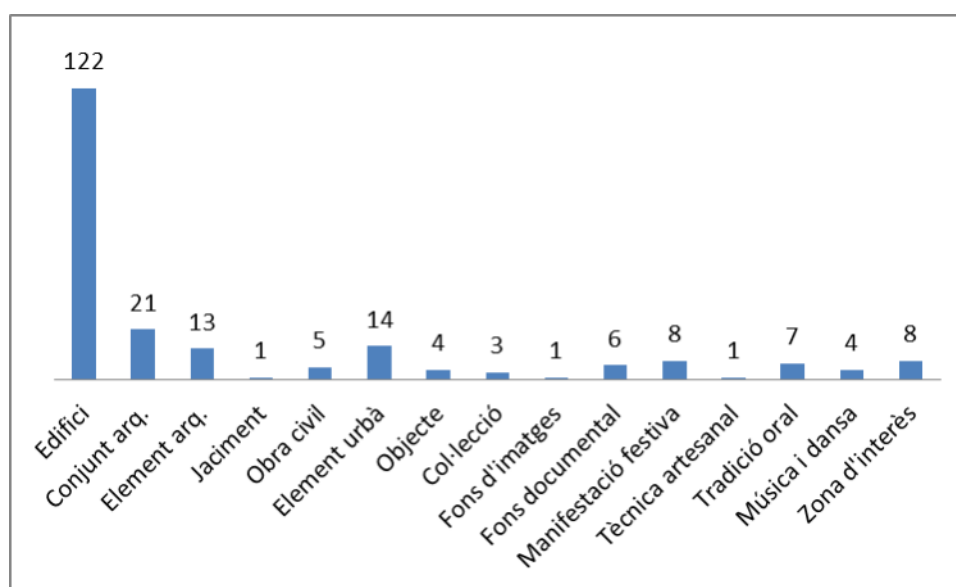

Fig. 4. Tipologies específiques del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

6.1.3. Patrimoni immoble

Si analitzem la gràfica corresponent al patrimoni immoble del municipi, observem que la categoria més nombrosa es correspon amb els edificis, amb un total de 122 elements i un 75% del percentatge total. Tal i com hem vist anteriorment, el subgrup més nombrós d'aquesta categoria fa referència a les cases del nucli urbà. La segona categoria més

nombrosa correspon als conjunts arquitectònics, amb un 13% del total de la categoria i, seguidament, la tercera categoria correspon als elements arquitectònics, amb un 8% del percentatge total. Es tracta d'una categoria força heterogenia on, al marge dels elements que ja s'explicaven anteriorment, també cal comptabilitzar-hi dos dels elements més destacats del terme com són la creu del Morral i el pedró de Sant Marc. La quarta posició l'ocupa l'obra civil (un 3% del total), caracteritzada pels ponts i els antics camins rals que històricament travessaven el terme. I, en darrer terme, es troben els jaciments arqueològics, amb un únic element i l'1% de la representació percentual.

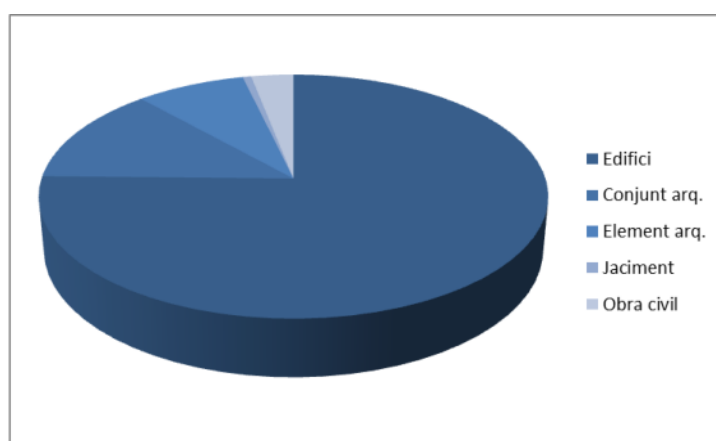

Fig. 5. Elements que conformen el patrimoni immoble de Sant Hipòlit de Voltregà

6.1.4. Patrimoni moble

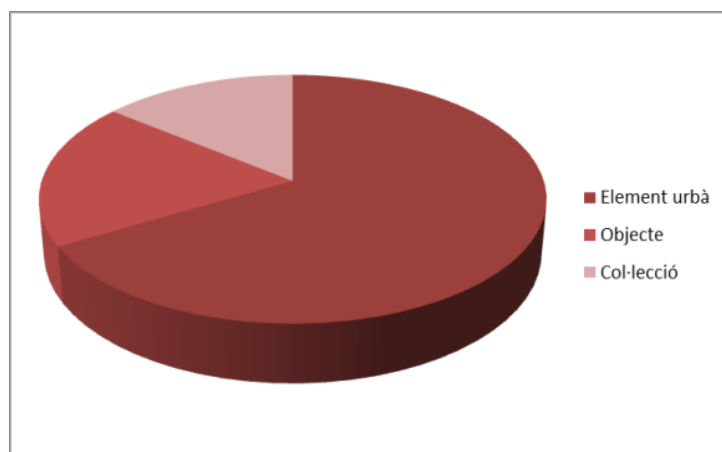

Fig. 6. Elements que conformen el patrimoni moble de Sant Hipòlit de Voltregà

Majoritàriament, el patrimoni moble documentat al municipi fa referència als elements urbans (amb un total de 14 elements i el 67% del total), caracteritzat per la inclusió de bona part dels monuments instal·lats a la via pública i per les fonts urbanes. En segon lloc hi ha els objectes, amb un total de 4 elements i el 19% del percentatge global, definits sobretot per la inclusió dels estendarts de la Societat Ocellaire i del Cor La Veu de Voltregà, dues de les entitats amb més solera del municipi. En darrer terme hi ha les col·leccions, amb un total de 3 elements i el 14% del percentatge, tant les ubicades dins dels límits del terme municipal com aquelles que es troben fora dels seus límits.

6.1.5. Patrimoni documental

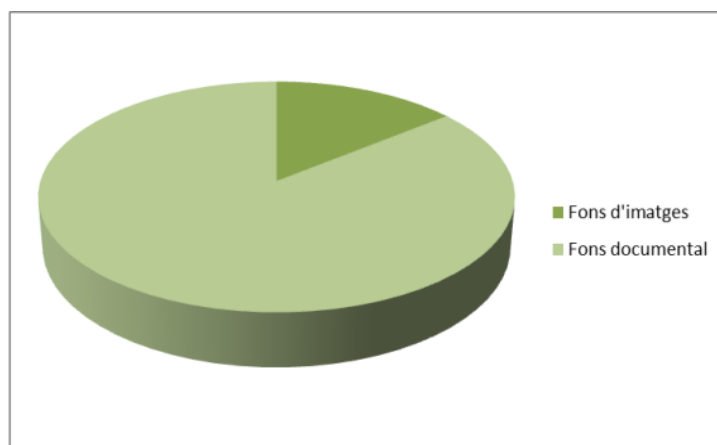

Fig. 7. Elements que conformen el patrimoni documental de Sant Hipòlit de Voltregà

Pel que fa al patrimoni documental del municipi, cal especificar que el 86% fa referència als fons documentals, amb un total de 6 elements inventariats. Aquests fons es poden dividir en dos subgrups, tant d'àmbit públic com privat: el que correspon a documents únics i particulars per la seva singularitat, com per exemple els pergamins custodiats a la Biblioteca de Catalunya, i el que fa referència als fons relacionats amb el municipi (tot i que alguns situats fora dels límits del terme), com l'Arxiu Municipal o els fons dipositats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) i a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), entre d'altres. Pel que fa als fons d'imatges, representats amb un 14% del percentatge total, cal dir que es tracta d'un únic element ubicat fora dels límits territorials del terme. Ens referim

al fons d'en Josep Costa i Ravert, conegut com "en Dientes", el qual està custodiat al Museu del Ter de manlleu.

6.1.6. Patrimoni immaterial

El recull d'entrades relacionades amb el patrimoni immaterial està conformat per un total de 20 elements. El subgrup corresponent a les manifestacions festives és el més nombrós, amb 8 elements i un 40% del percentatge total, identificat amb la festa major i les festes dels barris més històrics del terme, així com pel festival multidisciplinar Artot, tota una referència dins del panorama cultural i artístic del Voltreganès. En segon lloc hi ha el subgrup de la tradició oral, amb 7 elements i un percentatge del 35%, caracteritzat en gran part pels refranys i les dites relacionades amb la població. I, en darrer terme, dins del subgrup relacionat amb la música i la dansa, destaquen els goigs dedicats als sants relacionats amb el terme (Hipòlit, Marc i Pilar), que representen un 20% del total inventariat. Cal fer una darrera menció a les tècniques artesanals (5% del percentatge), representades per la creació d'un postre inspirat en una antiga recepta d'origen romà, el Voltreguí.

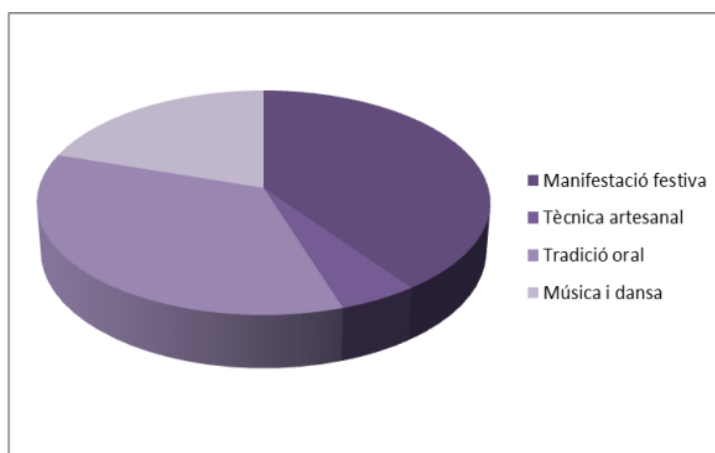

Fig. 8. Elements que conformen el patrimoni immaterial de Sant Hipòlit de Voltregà

6.1.7. Patrimoni natural

La darrera tipologia específica a comentar fa referència al patrimoni natural del municipi, que està completament condicionat per les característiques tipològiques i geogràfiques del terme municipal. Aquesta categoria està representada íntegrament per les zones d'interès, amb el 4% de la representació percentual i un total de 8 elements, i està caracteritzada per la inclusió tant de zones urbanes com d'altres situades en un entorn més natural. Entre d'altres, cal destacar els parcs de la Font de la Sala i de la Mare Teresa Gallifa, així com els jardins de la Llar dels Jubilats o el torrent de Mitjavila.

6.1.8. Titularitat i estat de protecció

En la gràfica 9 s'aprecia que la major part dels elements inventariats són de titularitat privada, en concret el 71% del percentatge amb un total de 155 elements, sobretot en mans de particulars i d'algunes institucions privades. En canvi, els béns inventariats de titularitat pública, amb un total de 63 elements, tenen un percentatge del 29% i, principalment, són responsabilitat de l'Ajuntament de Sant Hipòlit, tot i que també hi ha altres institucions públiques que en són responsables.

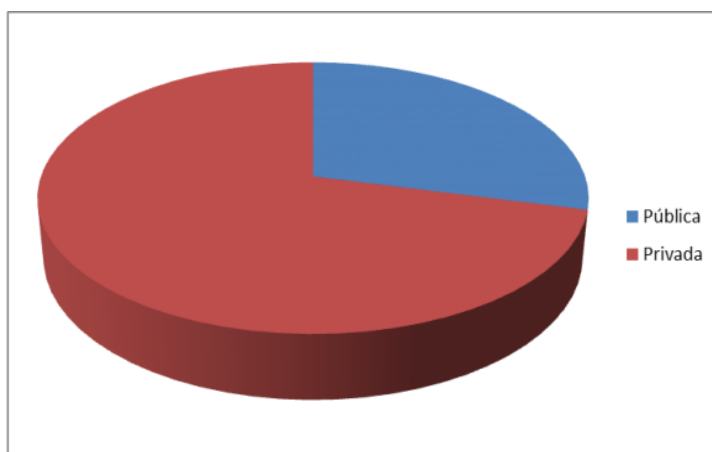

Fig. 9. Titularitat del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

La gràfica 10 fa referència a l'estat de protecció actual en el que es troben els elements inventariats. Com es pot observar, un 95% d'aquests elements no tenen cap tipus de protecció. En aquest sentit cal dir que el fet que el catàleg de béns encara no estigui aprovat fa que la situació es pugui agreujar. En segon terme, destaca la protecció física

del patrimoni, amb un 3% del percentatge total i que correspon en gran mesura al patrimoni documental dipositat als arxius públics i privats i a les col·leccions custodiades als museus. En darrer terme, amb l'1% del percentatge hi ha la protecció legal del patrimoni, que es correspon amb els dos elements immobles declarats BCIL (l'església parroquial de Sant Hipòlit i la casa del Mallol). I, finalment, la protecció legal i física (també amb un 1% del total), definida pels elements relacionats amb la població declarats BCIN i que es troben custodiats en institucions situades fora dels límits municipals del terme. Es tracta de la col·lecció dipositada al Museu Episcopal de Vic (MEV), declarada BCIN moble pel Decret 474/1962 de museus, i del fons documental de Sant Hipòlit dipositat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i declarat BCIN per la disposició addicional primera, punt 4, de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.

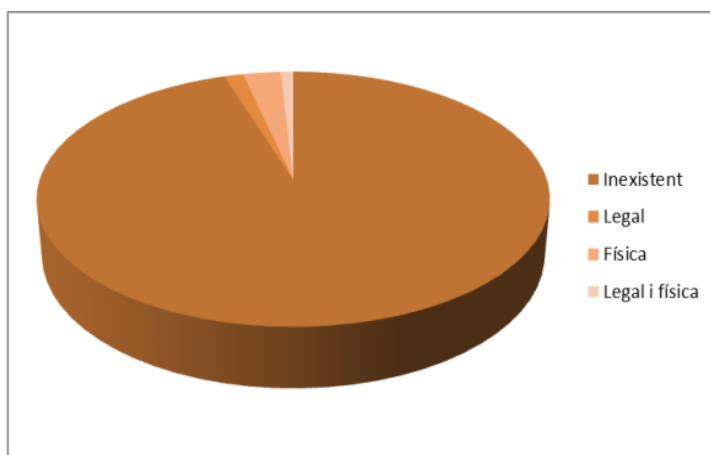

Fig. 10. Estat de protecció del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

6.1.9. Estat de conservació

Majoritàriament, el patrimoni cultural de Sant Hipòlit es troba en un bon estat de conservació (77%). El fet que gran part dels elements documentats estiguin situats dins del nucli urbà afavoreix aquesta condició. Alhora, un 22% presenta un estat de conservació regular, que en la majoria dels casos es correspon amb la degradació dels revestiments exteriors de les façanes i amb algunes patologies estructurals (sobretot de les cobertes) relacionades amb les construccions més antigues. En darrer terme, i de manera testimonial (amb l'1% del percentatge), hi ha l'estat de conservació dolent,

relacionat sobretot amb les males condicions d'alguns dels elements situats en el medi natural. El fet que alguns elements es trobin coberts de vegetació en dificulta la seva localització i incrementa l'afectació de les estructures existents.

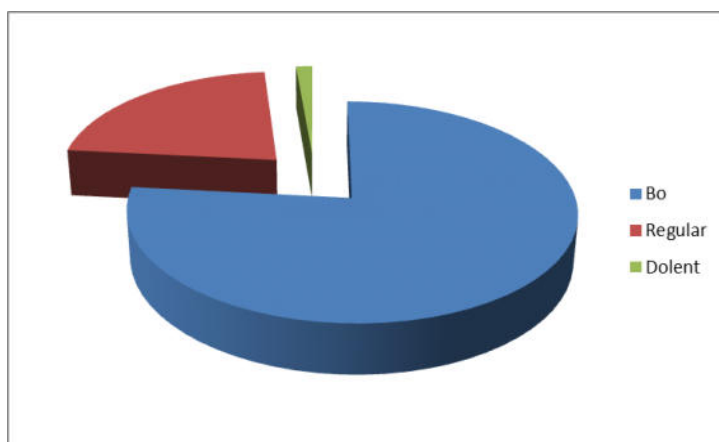

Fig. 11. Estat de conservació del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

6.1.10. Cronologia i estils artístics

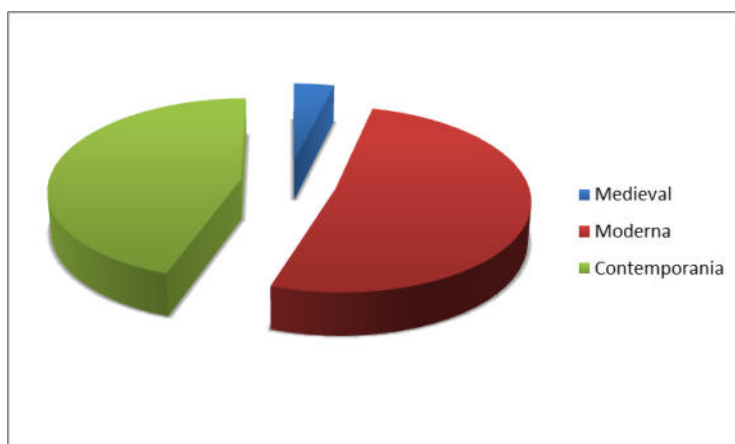

Fig. 12. Cronologia del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

Pel que fa a la cronologia dels elements, podem observar com la major part correspon als períodes modern i contemporani (amb un 51% i un 45% del percentatge total respectivament), sobretot des del segle XVIII fins al segle XX. Aquest fet coincideix sobretot amb els estralls que la guerra de Successió va ocasionar al municipi, els quals van

comportar la reconstrucció arquitectònica parcial del nucli urbà (aquestes intervencions es poden observar en un bon nombre de llindes datades posteriors al conflicte bèl·lic). Malgrat aquesta dada, un bon nombre de construccions també tenen el seu origen en el segle XVII, coincidint amb l'etapa d'esplendor del Gremi de paraires i teixidors. En relació al segle XX, destaquen diversos conjunts residencials construïts a partir del desenvolupament industrial de la zona del Ter, així com per diversos monuments i fonts situats dins del nucli urbà. En darrer terme trobem el subgrup corresponent a l'etapa medieval, amb un 4% del percentatge total, i identificada sobretot amb els diversos fons documentals relacionats amb la població, així com amb els antics camins rals que travessen el terme i l'origen del nucli antic disposat al voltant del temple parroquial.

Quant als estils artístics s'observa un clar predomini de l'obra popular, amb un 95% del percentatge. Hi són representades bona part de les cases urbanes, els carrers del nucli urbà, així com la major part dels elements urbans que defineixen el patrimoni cultural del municipi. La resta d'estils que apareixen estan representats amb un 0 i un 1% del percentatge total, destacant-ne l'estil neoclàssic pel que fa a les construccions de finals del segle XIX situades a la plaça Nova i l'estil noucentista en relació a les construccions més antigues situades al Pla de l'Os (tram central del passatge Parés, davant de l'actual teatre municipal).

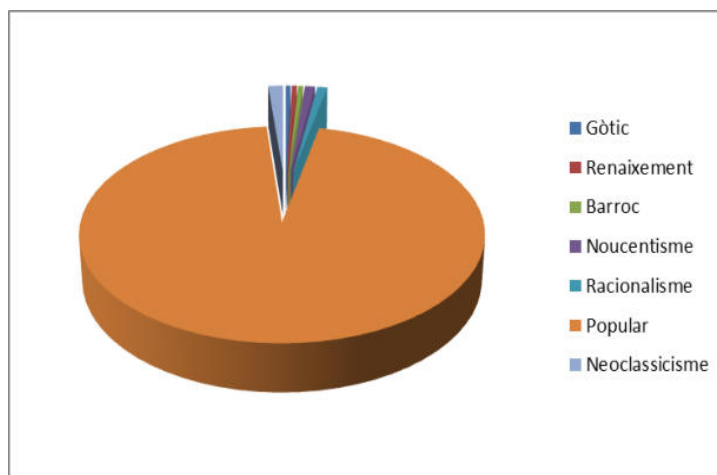

Fig. 18. Estils artístics del patrimoni cultural de Sant Hipòlit de Voltregà

7. DIAGNÒSTIC DEL PATRIMONI CULTURAL

7.1. Estat legal de protecció del patrimoni

En primer lloc, cal referir-se als elements protegits per normativa general. En aquest sentit, les figures de protecció del patrimoni cultural establertes per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC nº 1807, d'11 d'octubre de 1993) són dos:

- Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), declarats pel Govern de la Generalitat de Catalunya.
- Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), objecte de protecció i catalogació per part dels municipis.

D'altra banda, cal especificar també que la Llei protegeix genèricament la resta de béns integrants del patrimoni cultural català.

Pel que fa als BCIN, cal dir que es corresponen amb els BIC (Bé d'Interès Cultural), categoria establerta per la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol. En aquest sentit, es consideren BCIN tots aquells elements fortificats que es troben emparats pel Decret de 22 d'abril de 1949, (decret que mantenen vigent les dues lleis esmentades, l'espanyola de 1985 i la catalana de 1993). Alhora també compten amb la protecció BCIN els escuts i les creus de terme, regulats pel Decret 571/63, de 14 de març de 1963. Però malgrat aquestes indicacions, dins del terme municipal de Sant Hipòlit de Voltregà, hi ha dos elements inclosos dins d'aquesta figura de protecció, tot i que declarats per altres normatives. Es tracta de la col·lecció de materials custodiada al Museu Episcopal de Vic (MEV), que fou declarada BCIN moble pel Decret 474/1962 de museus, i del fons documental de Sant Hipòlit dipositat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i declarat BCIN per la disposició addicional primera, punt 4, de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català.

Quant als BCIL, cal dir que ho són tots aquells elements inclosos dins d'un catàleg urbanístic municipal. De fet es consideren BCIL els elements inclosos en instruments urbanístics redactats abans de la llei 9/1993, de 30 de setembre, de Patrimoni Cultural Català, o aquells inclosos en instruments posteriors, sempre i quan estiguin catalogats fefaentment com a BCIL. Es tracta d'una figura de protecció reservada a l'administració local i aplicable únicament als béns immobles. La llei 9/1993 preveu un mecanisme específic de declaració de BCIL al marge de la normativa urbanística. En els municipis de més de 5.000 habitants, l'ajuntament pot catalogar aquells béns immobles que són rellevants a nivell local i aprovar-los com a BCIL mitjançant el ple de l'ajuntament. Per contra, en els municipis menors de 5.000 habitants, l'aprovació recau en el ple del Consell Comarcal. En el cas de Sant Hipòlit, hi ha dos elements inclosos dins d'aquesta categoria de protecció: l'església parroquial de la vila, declarada BCIL per l'Acord del Ple del Consell Comarcal en data 18/12/2003 (Núm. CPCC: 276-I), i la casa del Mallol, declarada BCIL per l'Acord del Ple del Consell Comarcal en data 01/07/2010 (Núm. CPCC: 305-I).

En segon lloc, cal fer referència a d'altres elements protegits a través de la normativa vigent:

-La llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807, d'11-10-1993) i el Decret 78/2002 que el desenvolupa regula específicament el règim del patrimoni arqueològic. És responsabilitat dels museus la protecció, la conservació i la documentació d'aquest patrimoni, assegurant així la seva perdurabilitat (Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus / DOGC núm. 1367, de 14-11-1990). En el cas de Sant Hipòlit, no hi ha constància de cap material d'aquestes característiques documentat, tot i que una part dels materials relacionats amb la vila i dipositats al Museu Episcopal de Vic (MEV) podrien procedir d'aquest context (tot i la seva procedència desapareguda).

-La llei 10/2001, de 13 de juliol, d'Arxius i Documents de Catalunya (DOGC núm. 3437, de 24-07-2001) regula i protegeix el patrimoni documental conservat als arxius i amb una antiguitat de més de 100 anys. En aquest sentit, el Mapa del Patrimoni recull, a més dels fons de l'arxiu municipal i parroquial (que està localitzat majoritàriament a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic), el fons documental de Sant Hipòlit custodiat a l'Arxiu de la

Corona d'Aragó (ACA) i el que està custodiat a l'Arxiu Municipal de Les Masies de Voltregà. Pel que fa als documents rellevants, cal destacar els pergamins relacionats amb el municipi, i datats en el segle XII, que es troben custodiats a l'Arxiu Municipal de Les Masies de Voltregà i un pergami datat l'any 966 i que es considera la primera referència documental de la vila de Sant Hipòlit. Aquest document està ubicat dins del fons de l'Arxiu Capítular de Vic (dins de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic), en el que també destaquen un parell de documents que fan referència directa a la vila datats en els anys 1057 i 1064, i els diferents manuals notariaus de Sant Hipòlit redactats pel notari Feliu Rovira (1769-1794) i localitzats dins del fons de l'Arxiu Notarial de Vic, així com els del notari Pere Molas (1582-1585).

7.2. Intervencions sobre el patrimoni

Abans de la realització del Mapa del Patrimoni Cultural de Sant Hipòlit de Voltregà, el municipi comptava amb diferents inventaris i catàlegs previs que a continuació esmentem:

-Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPA). Està gestionat per la Secció d'Inventari del Patrimoni Cultural Immoble, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Iniciat l'any 1982, i amb diverses actualitzacions i ampliacions posteriors, aquest inventari inclou els béns integrants en les tres categories de protecció que estableix la Llei 9/1993: béns culturals d'interès nacional (BCIN), béns culturals d'interès local (BCIL) i la resta de béns integrants de l'ampli patrimoni cultural que defineix la llei. Els elements de Sant Hipòlit que estan inclosos en aquest inventari són els següents (es manté la nomenclatura utilitzada en aquest inventari):

- Casa de la Vila (núm. registre IPA 23637).
- L'Establiment (núm. registre IPA 23638).
- Casa a la plaça Nova, 19 (núm. registre IPA 23639).
- Els Carlins (núm. registre IPA 23640).
- Casa al carrer del Puig, 12 (núm. registre IPA 23641).
- El Mallol (núm. registre IPA 23642).

- Casa al carrer Mallol, 3 (núm. registre IPA 23643).
- Casa al carrer Mallol, 9 (núm. registre IPA 23644).
- Casa al carrer del Puig, 4 (núm. registre IPA 23645).
- Casa a la plaça Nova, 17 (núm. registre IPA 23646).
- Església parroquial de Sant Hipòlit (núm. registre IPA 27250).
- CAP Sant Hipòlit. Residència d'avis Fundació Gallifa (núm. registre IPA 46274).

-Text refós de la Revisió de les Normes subsidiàries de planejament, aprovat definitivament per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona el 18 d'octubre de 2000, i acordada la seva publicació a efectes d'executivitat en data 13 de desembre de 2000 (publicat al DOGC núm. 3345 del 12 de març de 2001). Aquest document fou ampliat amb les últimes modificacions realitzades des de la seva aprovació, mitjançant una diligència en la que la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona donava conformitat el 16 de novembre de 2005. Inclou un annex amb la relació dels elements del patrimoni arquitectònic a protegir, formada per 11 elements patrimonials que es corresponen amb les fitxes individualitzades elaborades pel Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya l'any 1988. Els elements que conformen aquest llistat són (es manté la nomenclatura utilitzada en aquest document):

- Casa de la Vila – Antiga Cofraria de Sant Llorenç.
- L'Establiment.
- Casa nº 1 del carrer del Puig.
- El Mallol.
- Els Carlins.
- Casa nº 19 de la plaça Nova.
- Casa nº 8 del carrer Mallol.
- Casa nº 9 del carrer del Mallol.
- Casa nº 12 del carrer del Puig.
- Casa nº 17 de la plaça Nova.
- Sant Hipòlit de Voltregà.

-Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà: exhaustiu inventari elaborat entre el mes de desembre de l'any 2010 i el mes de juny de l'any 2012 pel Servei del Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona, amb un equip redactor compost per l'arquitecte Xavier Claparols Llach i per l'historiador local Pere Casas Trabal, amb la col·laboració de l'arquitecte municipal de Sant Hipòlit Joan Solà Font i sota la coordinació de la historiadora Imma Vilamala i Aliguer de l'SPAL i la direcció de Raquel Lacuesta i Contreras, doctora en història de l'art i cap de la Secció Tècnica d'Investigació, Documentació i Difusió de l'SPAL. Té com a objectiu la definició del patrimoni històric, arquitectònic i ambiental de Sant Hipòlit, per poder establir les mesures per a la seva conservació, recuperació i millora. Els resultats d'aquesta feina establiren més que un punt de partida per a l'elaboració del Catàleg de béns a protegir de Sant Hipòlit, amb la confecció d'un total de 157 fitxes de diversos elements vinculats amb aquests tres àmbits del patrimoni cultural. A grans trets, aquesta proposta inclou els següents elements:

- Un total de 137 elements que formen part del patrimoni immoble del municipi, distribuïts en les següents tipologies:
 - Edificis: 110.
 - Conjunts arquitectònics: 20.
 - Elements arquitectònics: 4.
 - Jaciments arqueològics: 1.
 - Obra civil: 3.
- Un total de 9 elements inclosos dins del patrimoni moble, constituïts majoritàriament per les fonts situades dins del nucli urbà, entre d'altres.
- Un total de dos elements relacionats amb el patrimoni sociocultural i etnològic.
- Un total de 8 elements integrats dins del patrimoni natural de Sant Hipòlit, tipològicament distribuïts dins de les zones d'interès.

-Catàleg de béns a protegir de Sant Hipòlit de Voltregà: es tracta d'un document integrat al POUM l'any 2012, tot i que en l'actualitat resta pendent d'aprovació definitiva. L'elaboració d'aquest catàleg va anar a càrrec de l'arquitecte municipal de l'Ajuntament de Sant Hipòlit Joan Solà Font, amb la col·laboració de l'arquitecte Álvaro Pérez Otín, i es va conformar mitjançant l'adaptació de *l'Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà* a catàleg.

Tots aquests elements han estat inclosos al Mapa del Patrimoni, exceptuant aquells que s'han descartat o bé que en l'actualitat han desaparegut (veure l'apartat 6.2 d'aquesta memòria).

7.3. Equipaments i activitats sobre el patrimoni

El municipi de Sant Hipòlit de Voltregà compta amb alguns equipaments i activitats de caire patrimonial, tant dins del sector públic com del privat (teixit associatiu i social), que incideixen de manera específica en el sector cultural del municipi:

- *Arxiu Municipal de Sant Hipòlit*: la seva tasca principal és l'organització, classificació, conservació i difusió del patrimoni documental del municipi. Gestiona tota la informació generada per l'Ajuntament de Sant Hipòlit, així com els fons i col·leccions de particulars, entitats i organismes vinculats al municipi. Forma part de la Xarxa d'Arxius Municipals (XAM) de la Diputació de Barcelona des de l'any 2004.
- *L'Ateneu*: espai municipal inaugurat l'any 1991 amb el nom de Casal de Cultura i Joventut Ateneu. Es tracta d'un espai polivalent amb diversos àmbits, entre els que destaca un auditori i una sala d'exposicions. L'edifici acull les instal·lacions de l'emissora municipal Ràdio Voltregà, així com de l'Escola Municipal de Música. Aquest centre està autoritzat pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i imparteix estudis musicals de nivell elemental i de primer i segon cicle de nivell mitjà. En darrer terme,

l'edifici també acull els serveis de l'espai socioeducatiu El Ganxo, creat l'any 2015 per a la gent jove de l'àrea del Voltreganès.

- *Biblioteca Marquès de Remisa*: servei cultural que organitza i manté el dipòsit, la classificació, la conservació i la consulta o lectura de llibres o d'altre material gràfic. La biblioteca de Sant Hipòlit cobreix les necessitats culturals dels veïns del Voltreganès. Fou creada l'any 1966, essent una de les primeres biblioteques de la comarca i, des de l'any 2008, disposa d'un local de nova planta adaptat també a les noves tecnologies i d'altres serveis culturals, com per exemple xerrades, lectures poètiques i de contes, club de lectura, etc.
- *La Pista*: l'actual complex esportiu de Sant Hipòlit, popularment conegut com la Pista, és un dels espais més concorreguts del municipi i, per extensió, del Voltreganès i és l'origen del desenvolupament de l'hoquei patins a la vila i la seu del Club Patí Voltregà. Es tracta d'un espai sociocultural i esportiu que integra diversos serveis i on es desenvolupen altres esports, així com diverses activitats socioculturals (concerts, balls, dinars...).
- *Teatre de Sant Hipòlit de Voltregà*: espai municipal dedicat a les arts escèniques, amb una capacitat per a 190 espectadors i una companyia de teatre activa i dinàmica coneguda com el Grup de Teatre de Sant Hipòlit. Presenta una programació estable amb una gran varietat d'espectacles: teatre, dansa, música, circ, poesia i cinema. Forma part de la Xarxa de Teatrets d'Osona i és conegut com la Sala Petita d'Osona.
- *El Mallof*: es tracta d'un dels edificis més emblemàtics de la població, de propietat municipal i recentment rehabilitat. Fou inaugurat a finals de l'any 2019 com a casa de cultura. Tot i que la seva trajectòria dins de l'àmbit

cultural és molt recent, es realitzen un munt d'activitats relacionades amb aquest sector: xerrades, exposicions, lectures, tallers de cuina, etc.

- *Artot*: festival dedicat a les arts escèniques que es celebra cada any pel mes de juliol en diversos emplaçaments del municipi, tant en espais urbans situats als diferents barris del poble (places, parcs, equipaments municipals) com en espais de caire més rural. El projecte es basa en la utilització d'aquests espais per acostar els espectacles a la població. La primera edició d'aquest festival es va realitzar l'any 2006.

En darrer terme s'ha d'esmentar que un volum important de l'activitat cultural també la duen a terme les diverses entitats i associacions del municipi. Entre d'altres cal destacar, la Trobada de gegants de Sant Hipòlit (la Colla de geganters i grallers Sac i Ganxo s'encarrega de la gestió de les figures), l'Homenatge o Festa de la Vellesa i el concert de Sant Esteve, dutes a terme pel Cor La Veu de Voltregà (una de les entitats més antigues del municipi), la Trobada de Puntaires de Sant Hipòlit, el Concurs de cant ocellaire creat per la Societat Ocellaire de Sant Hipòlit de Voltregà (una de les entitats més antigues del municipi juntament amb el cor anteriorment mencionat), entre d'altres. D'entre les més recents, cal destacar l'espectacle multidisciplinar del Drac que vol tragar, que dona el tret de sortida als actes festius de la Festa Major del municipi.

8. LÍNIES ESTRATÈGIQUES GENERALS

El municipi disposa d'un destacable patrimoni cultural que abasta una variada gamma d'àmbits com l'arquitectura, el medi natural, el patrimoni immaterial i, fins i tot, un bon nombre d'elements catalogats com a patrimoni moble, que són genuïns i característics del municipi. A grans trets, els punts forts d'aquest patrimoni es podrien identificar amb:

- Un important patrimoni immoble format sobretot per bona part de l'arquitectura i l'urbanisme urbà disseminats pel terme municipal. De fet, un 74% dels elements que conformen aquest Mapa del Patrimoni corresponen a aquesta tipologia. En

destaquen en primer lloc els edificis (cases de cos, conjunts residencials, edificis funcionals de caire social, edificis industrials i religiosos...), amb aproximadament uns 120 elements, i els conjunts arquitectònics conformatos per la major part dels carrers i places del casc antic, així com dels traçats més antics que travessen el nucli urbà. També cal sumar-hi els elements arquitectònics, que embelleixen tant el medi rural de la població com diverses zones de l'entramat urbà.

- Un ric patrimoni moble que recull diversos aspectes destacables del municipi, tant pel que fa als elements urbans dispersats dins del nucli urbà (monuments commemoratius i fonts urbanes, sobretot) com pel que fa a determinats objectes singulars, com per exemple els característics penons de les dues entitats més antigues del municipi o les relíquies de Sant Hipòlit custodiades a l'església parroquial. També cal afegir-hi les col·leccions de materials, tant públiques com privades, ja sigui dins del terme municipal de Sant Hipòlit com fora d'aquests límits. En aquest cas destaquen, els materials que es troben custodiats al Museu Episcopal de Vic (MEV), donat que tenen la categoria de protecció BCIN.
- Un destacable i variat patrimoni immaterial que recull determinades manifestacions festives i tradicions orals que són representatives de la manera de fer de la població santhipolitenca. En aquest sentit destaquen algunes de les festes més antigues de la població, com per exemple les festes dels barris de la Gleva i del Pilar (amb una trajectòria de més de 70 edicions), així com l'Homenatge a la Vellesa organitzat pel Cor La Veu de Voltregà. Dins de les tradicions orals destaquen les dites i refranys relacionats tant amb diverses creences populars com amb elements tangibles que es documenten a la vila, com per exemple el refrany de l'església parroquial.
- En darrer terme, i amb una menor representació quantitativa dins del patrimoni cultural de Sant Hipòlit, tot i que no qualitativa, cal tenir en compte també el patrimoni documental. El municipi compta amb destacables fons documentals situats fora dels seus límits i relacionats amb diversos aspectes de la seva història (Arxiu Episcopal de Vic i Arxiu de la Corona d'Aragó).

9. BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- ADELL I GISBERT, Joan Albert (1984). *L'Osona*. Col. Catalunya Romànica, 2-3 Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 415-418.
- AJUNTAMENT DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ (1989). *10 anys d'ajuntaments democràtics (1979-1989)*. Sant Hipòlit de Voltregà: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà.
- ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim (1981). *La industrialització a la Plana de Vic 1770-1875*. Patronat d'Estudis Osonencs.
- ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim (1983). "L'estat dels camins a la comarca d'Osona en el segle XVIII". Revista *Ausa*, 105. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 43-44.
- ALBAREDA, J.; FIGUEROLA, J.; MOLIST, M.; OLLICH, I. (1984). *Història d'Osona*. Vic: Eumo Editorial.
- ALBAREDA, Joaquim (2017). "Els Fets de la Gleva i l'incendi de Sant Hipòlit de Voltregà. Repressió i violència al final de la guerra de Successió". Revista *Ausa*, 180. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 477-490.
- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1975-1979). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: [s.n.], volums 7 i 9.
- ANGLADA I ARBOIX, Emília (2008). *Noms propis del Voltreganès*. Vic: Eumo Editorial, Centre d'Estudis del Voltreganès.
- ANGLADA I ARBOIX, Emília (2011). "Noms propis del Voltreganès de fa tres-cents anys". Revista *Ausa*, 168. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 429-460.
- ANGLADA, Emília (2012). "El santhipolenc Joan López (1730-1798), filòleg?". *Estudis Romànics*, 34, p. 317-326.
- ANTOLÍN PEÑA, Aitor (2012). "Què s'hi pot fer. Documentació històrica de la vida quotidiana al Voltreganès". *Revista d'Etnologia de Catalunya*, nº 38, p. 215-217.
- ARRANZ, Antonio María (1952). *M. Teresa Gallifa Palmarola*. Barcelona: Claret.
- BAS, Pep (1999). *Sagrats Cors. Sant Hipòlit de Voltregà: mil889-mil999*. Sant Hipòlit de Voltregà: Escola Sagrats Cors.
- BASTARDES I PARERA, Albert (1983). *Les creus al vent*. Barcelona: Millà, p. 54.

- BOLÓS, Jordi; HURTADO, Víctor (2001). *Atles del comtat d'Osona (798-993)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- CASAS TRABAL, Pere (2006). *Club Patí Voltregà. 50 anys teixint la vida d'un poble*. Vic: Eumo Editorial, Fundació Club Patí Voltregà.
- CASTANYER, Assumpta; ANTOLÍN, Aitor (2010). *La vida quotidiana al Voltreganès. Des de l'any 1700 al 1950*. [Sant Hipòlit de Voltregà]: Casa Museu del Voltreganès.
- CATALÀ I ROCA, Pere (1990). *Els Castells catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, vol. IV p. 847-856, 1041.
- CIRERA GAJA, Marina (2017). "Les fàbriques de Gallifa: un cas a mig camí de la fàbrica i la colònia industrial". *Revista d'Etnologia de Catalunya*, nº 42, p. 262-273.
- CIRERA, Antoni; VILA, Assumpta (2019). *L'aigua a la serra de Sobremunt*. Vic: Eumo Editorial, Centre d'Estudis Voltreganès, p. 57.
- CLAPAROLS LLACH, Xavier; CASAS TRABAL, Pere (2011). *Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental de Sant Hipòlit de Voltregà*. SPAL, Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà [Inèdit].
- COL·LEGI SAGRATS CORS (1989): *Centenari del Col·legi Sagrats Cors, 1889-1989*. Sant Hipòlit de Voltregà: Col·legi Sagrats Cors.
- COLLELLDEMONT, Pep (1994). *Osona Nord*. Col·lecció Les Guies (El 9 Nou), 1. [S.I.]: Edicions Periòdiques de les Comarques, p. 3-5, 41-43.
- CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM (1990). *Canonizationis Servae Dei Teresiae Gallifa Palmarola Fundatricis Congregationis Servarum a Passione (1850-1907). Positio super virtutibus*. Roma: Tip. 2000.
- DE FLUVIÀ I ESCORSA, Armand (1990). "Escuts municipals oficialitzats". *Paratge*, núm. 1, p. 45-48.
- DORICO ALUJAS, Carles (1997). "L'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà a mitjan segle XVIII". *Revista Ausa*, 139. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 401-406.
- DUEÑAS ITURBE, Oriol (2018). "Els danys de guerra al patrimoni religiós i a les infraestructures d'Osona durant la guerra Civil (1936-1939)". *Revista Ausa*, 181-182. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 729-751.
- *Els represaliats pel franquisme al Voltreganès*. [Sant Hipòlit de Voltregà]: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà, Ajuntament de Les Masies de Voltregà, Comunitat de Municipis del Voltreganès, Museu del Ter, Diputació de Barcelona. 2015.
- "El Voltreguí, un nuevo postre solidario". *Molinería y panadería. Revista profesional de panadería y pastelería*, nº 1225-1226, 2012, p. 86.

- ERRA I ZUBIRI, Mª Alba; MIRAMBELL I ABANCÓ, Miquel (1988). "Genealogia de la família Morató, inventari de la seva obra arquitectònica i bibliografia". Revista *Ausa*, 121. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 139-151.
- ESMERATS, Vicenç (2003). "Sant Hipòlit de Voltregà, poble de músics". Revista *Ausa*, 151. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 89-99.
- FONT I GAROLERA, Jaume (2014). "La xarxa de camins i les comunicacions a Osona al segle XVIII i la vertebració territorial de la comarca". Revista *Ausa*, 174. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 945-970.
- GARCÍA HERMOSILLA, Carles [et al.] (2010). *Les Masies de Voltregà. Un riu d'història*. Vic: Eumo Editorial; Manlleu: Museu Industrial del Ter; Les Masies de Voltregà: Ajuntament de la Masies de Voltregà.
- GAVÍN I BARCELÓ, Josep M. (1984). *Osona*. Col. Inventari d'esglésies, 15. Barcelona: Pòrtic, p. 129.
- GINEBRA I MOLINS, Rafel (2005). "Els focs de jurisdicció eclesiàstica i el procés de recaptació del fogatge a Osona el 1360". Revista *Ausa*, 155. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 93-136.
- GINEBRA, Rafael; VILAMALA, Jordi (2005). *Estudi de cinc pergamins trobats a la deixalleria municipal de les Masies de Voltregà*. [Inèdit].
- GOMIS, Cels (1908-1918). "Sant Hipòlit de Voltregà". Dins CARRERAS I CANDI, Francesc. *Geografia General de Catalunya*. Barcelona: Martín. Volum 2, p. 463-464.
- GRÀCIA I MONT, Elisenda (1989). *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, Editorial Rafael Dalmau.
- *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1981-1985, p. 154-158.
- GRUP DE DEFENSA DEL TER (2005). *Les fonts que tenim. Osona i el Lluçanès*. Manlleu: Grup de Defensa del Ter, p. 194.
- GRUP DE DEFENSA DEL TER (2013). "Interpretació de l'estat de les fonts de la comarca d'Osona, el Lluçanès i el Ripollès. Nota de premsa". *Els Cingles*, p. 18.
- *Guia de museus i col·leccions d'Osona*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, 2010.
- IGLÉSIES, Josep (1979). *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, Dalmau.
- IGLÉSIES, Josep (1992). *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, Dalmau.

- IGLÉSIES I FORT, Josep; FELIU I MONFORT, Gaspar (1998). "El fogatge de 1515". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, p. 23-85.
- *Inauguració de la nova escola bressol "Mare Teresa Gallifa". Sant Hipòlit de Voltregà, 4 de setembre de 1993.* Sant Hipòlit de Voltregà: [Inèdit].
- JUNYENT I SUBIRÀ, Eduard (1980). *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs.
- MADOZ, Pascual (1985). *Artículos sobre el Principat de Catalunya, Andorra i zones de parla catalana del Regne d'Aragó al Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Vol. II. Barcelona: Curial, p. 509.
- MARTÍ, Ramon (1988). "L'ensagrerament: l'adveniment de les sagreres feudals". *Faventia*, 10, p. 153-182.
- MASFERRER I SOLER, Jordi; SARDÀ I CABERO, Xavier (1998). *Una finestra oberta al passat. Recull de fotografia històrica d'Osona*. [Vic]: Publicitat Montseny.
- MASFERRER I SOLER, Jordi (2000). *Una finestra oberta al passat. Recull de fotografia històrica d'Osona 2*. [Vic]: Publicitat Montseny.
- *Memòria del Congrés de Cultura d'Osona*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; Vic: Consell Comarcal d'Osona.
- MUNDET I GENÍS, Guillem (2016). *Informe sobre la creació d'un museu de l'hoquei patins a l'espai "La Pista" de Sant Hipòlit de Voltregà*. Barcelona: Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. [Inèdit].
- MUSSULL, Dolors (2017). *La Veu de la Glorieta amb nosaltres des de 1995*. Sant Hipòlit de Voltregà: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà. [Inèdit].
- NACENTA, Ester (2015). *L'ofici i l'art en l'obra d'Albert Viaplana. Últim quart del segle XX* (tesi doctoral). Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona, p. 106-109.
- *No et perdis. La teva guia comercial i de serveis. Les Masies de Voltregà-Sant Hipòlit de Voltregà*. Calldetenes: Sr Grupsis Associats, SL.
- OLIVA I LLORENS, Jordi (2018). "El cost humà de la guerra Civil a la comarca d'Osona: una primera aproximació". Revista *Ausa*, 181-182. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 753-827.
- ORDEIG I MATA, Ramon (1982). "Villae, Viae i Stratae d'Osona, testimonis de l'antiguitat a l'època medieval". Revista *Ausa*, 102-104. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 398.
- ORDEIG I MATA, Ramon (1999). *Els comtats d'Osona i Manresa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, col. Catalunya carolíngia, 4, primera part (p. 987-988).

- ORDEIG I MATA, Ramon (2000). *Diplomatari de la catedral de Vic. Segle XI*. Vic : Patronat d'Estudis Osonencs, Arxiu i Biblioteca Episcopals.
- ORDEIG I MATA, Ramon (2010). *Fundació Gallifa. 40 anys d'història (1970-2010)*. Vic: Fundació Gallifa.
- PADRÓS, Carles (2010). "Els camins antics i les vies romanes a la comarca d'Osona (Barcelona). Estat de la qüestió". *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 28. Castelló: Diputació de Castelló, Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques.
- PARÉS I PUNTAS, Anna (1999). *Tots els refranys catalans*. Barcelona: Edicions 62, p. 487, 519.
- PLADEVALL I FONT, Antoni (1965). "Estado de la fabricación de la lana en la comarca de Vich en los años 1764 y 1765". Revista *Ausa*, 53. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 249-256.
- PONCE I VIVET, Santi (1999). *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona. Segles XVIII-XIX*. Vic: Eumo Editorial.
- PONCE VIVET, Santi (2006). "L'economia osonenca durant la segona república (1931-1939)". Revista *Ausa*, 157. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 311-330.
- POQUÍ, Francesc (1692). *Gleba de Discursos, en excellencias de la Gleba de Oro Maria, baxo la invocation de la Gleba, coronada de muchas favores y milagros, cuyo Santuario esta erigido en el termino de la villa de S. Hipolyto de Voltrega del obispado de Vique*. Barcelona: Josep Llopis impressor, p. 303-323.
- Programes de diversos *Homenatges a la Vellesa*: col·lecció local de la biblioteca Marquès de Remisa.
- REGUANT, Salvador; BUSQUETS, Pere; VILAPLANA, Miquel (1986). *Geologia de la Plana de Vic*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, p. 52.
- ROVIÓ I ALEMANY, Xavier (2000). *100 llegendes de la Plana de Vic*. Sant Vicenç de Castellet: Farell editors i dissenyadors.
- SALAZAR, Natàlia (2006). *Inventari Patrimoni Cultural de les Masies de Voltregà. Memòria tècnica*. Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona, Ajuntament de les Masies de Voltregà. [Inèdit].
- SALVANS, Gabriel (2008). *Sant Hipòlit de Voltregà. Vol de poesia*. Sant Hipòlit de Voltregà: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà.
- SERRALLONGA, Joan; VILA, Assumpta; ESPADALER, Ramon (1986). *Sant Hipòlit de Voltregà dins la història*. Vic: Eumo.

- SERRALLONGA, Joan; ESPADALER, Ramon (1987). "Un conflicte de símbols: tradició i modernitat. La crisi del gremi de paraires voltreganès (Osona). 1743-1798". *Plecs d'història local*, 9, p. 130-133.
- SERRALLONGA URQUIDI, Joan. (1991). "L'Ateneu", *en el record*. Sant Hipòlit de Voltregà: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà.
- SERRALLONGA I URQUIDI, Joan (2000). "Prohoms, propietaris i artesans de camí a la industrialització. La crisi del Gremi de Paraires de Voltregà (Osona), 1760-1796". *Revista Manuscrits*, 18, p. 163-184.
- SERRALLONGA, J.; CROSAS, C.; CASAS, P.; SERRA, L. (2014). *Sant Hipòlit de Voltregà, l'empenta d'un poble*. Vic: Ajuntament de Sant Hipòlit de Voltregà, Eumo Editorial, Museu del Ter.
- SERVEIS TÈCNICS MUNICIPALS (2019). *Catàleg de béns a protegir*. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Sant Hipòlit de Voltregà. Document per a l'aprovació definitiva, setembre 2019.
- *Torelló, Sant Vicenç, Sant Pere, Sant Hipòlit, Masies de Voltregà, Roda de Ter i Masies de Roda 1984*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General d'Urbanisme, 1985.
- VIGUÉ, Xevi; SOLDEVILA, Toni (2012). *La Maledicció de Cecília*. Sant Hipòlit de Voltregà: Centre d'Estudis Voltreganès.
- VILA ALSINA, Assumpta (2002). "La població de la comarca d'Osona (1952-2002)". *Revista Ausa* 150. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 395-414.
- VILAMALA SALVANS, Jordi (2015). "L'organització del territori diocesà. La divisió administrativa del Bisbat de Vic i la seva evolució històrica". *Revista Ausa* 156. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 137-191.
- ZAMORA, Francisco de (1973). *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, p. 69-70.

<<0,97 km2>>. La revista de Sant Hipòlit de Voltregà:

- "10 anys d'ajuntaments amb democràcia". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 15, setembre de 1989, p. 5, 8.
- "Afronts dels nostres barris". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 16, octubre 1989, p. 5-6.
- ANGLADA, Jaume-1987 (1988). "Pregó de Festa Major. Dones i homes Santipolencs". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 5, octubre 1988, p. 4.

- BADIA I TORRAS, Lluís (1989). "Goigs de la Mare de Déu del Pilar que es venera al Barri del Pilar de Sant Hipòlit de Voltregà". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 16, octubre 1989, p. 10-11.
- BADIA I TORRAS, Lluís (1990). "La música a Sant Hipòlit". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 22, abril 1990, p. 2-3.
- BAS I PORTET, Pep; PADRÓS, Mariona; SITJÀ, Montse (1988). "Què en penses?". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*, nº 4, agost 1988, p. 6.
- "Centenari del Col·legi dels Sagrats Cors". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 13, juny 1989, p. 6-13.
- DIVERSOS AUTORS (1990). "Especial Club Patí Voltregà". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 26, agost-setembre 1990, p. 32-43.
- "El darrer cisteller". <<0,97 km2>> *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*, novembre 1988, p. 4-5.
- "Entitats. Balanç". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any I, nº 4, agost 1988, p. 33-34.
- "Entrevista a Joan Serra. Secretari de l'actual Junta de la Cooperativa l'Esperança". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 0, juny 1988, p. 9-11.
- "Especial Caramelles – 89". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 9, febrer 1989, p. 5.
- "Especial Cor La Veu de Voltregà". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 10, març 1989, p. 6-13.
- "Especial Torrent de Mitjavila". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 25, juliol 1990, p. 7-14.
- "Festes del veïnat de la Verge de la Gleva". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 5, octubre 1988, p. 19-20.
- GINESTA, Josep (1988). "Les festes del barri del Pilar cada any més amunt". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 6, novembre 1988, p. 19-20.
- GINEBRA I MOLINS, Rafel (1990). "Masos antics de la parròquia de Sant Hipòlit". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 26, agost-setembre 1990, p. 7-9.
- J.R. (1990). "Ara per Sant Marc... visita al padró". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 22, abril 1990, p. 5-6.

- "La Festa del barri de la Gleva". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 16, octubre 1989, p. 23-24.
- M.D.M (1990). "La festa del barri del Pilar". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any III, nº 27, octubre 1990, p. 27.
- MUSSULL, Mª Dolors (1988). "El Morral". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 1, abril 1988, p. 16.
- MUSSULL, Mª Dolors (1989). "Col·laboracions". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 10, març 1989, p. 4-5.
- MUSSUL, M.D.; PADRÓS, M. (1991). "Padrins d'honor 91: Rosa Sánchez i Antoni Baroy". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 37, agost-setembre 1991, p. 24.
- MUNTANYÀ I TRAVERIA, Josep (Seina) (1991). "El torrent de Mitjavila". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 32, abril 1991, p. 11-12.
- "Ocellaires". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 37, agost-setembre 1991, p. 43.
- "Propera inauguració de l'Ateneu". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 38, juny 1991, p. 7-8.
- R.M.T (1992). "La creu del Morral". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any V, nº 41, març 1992.
- "Sac i ganxo". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 1, abril 1988, p. 18.
- SEGURA I CARRERA, Antoni (1991). "Pinzellades de fets transcorreguts a principis del segle en la vila de Sant Hipòlit de Voltregà". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 31, febrer 1991, p. 6.
- SEGURA I CARRERA, Antoni (1991). "Pinzellades dels mitjans de transports i comerç en la vila de Sant Hipòlit de Voltregà". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 32, març 1991, p. 11.
- SERRA, Montse; RIVERA, Jesús (1989). "Unes dones engrescades estan fent camí per pujar a Sant Marc". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any II, nº 14, juliol 1989, p. 4-5.
- SOLÀ I SALA, Josep M^a (1988). "Memòria voltreganesa (I)". <<0,97 km²>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 2, maig 1988, p. 4-5.

- SOLÀ I SALA, Josep M^a (1991). "Assignatura pendent. Noms de carrers a Sant Hipòlit". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any IV, nº 2, març 1991, p. 16-17.
- TERRAFETA I BADIA, Rosa Maria (1988). "Sant Hipòlit i el costumari català". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Nº 4, agost 1988, p. 14-15.
- VICENTE, Mª Teresa; COTS, Sara; SOY, Cristina (1988). "El nostre temple parroquial". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*, nº 5, octubre 1988, p. 12-14.
- VICENTE, Mª Teresa (1992). "El Voltreganès l'any 1808". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*. Any V, nº 46, agost-setembre 1992, p. 17-18.
- VILALTA, Dionís. "La història de Sant Hipòlit vista per Dionís Vilalta, pels volts de 1950". <<0,97 km2>>. *La revista de Sant Hipòlit de Voltregà*.

9.1. Pàgines web consultades

<http://www.diba.cat/>
<http://www.gencat.cat>
<http://www.idescat.cat/>
<http://www.municat.cat/>
<http://www.institutagricola.org/>
<http://www.icc.cat/>
<http://sitmun.diba.cat/>
<http://maps.google.com/>
<http://ptop.gencat.cat/>
<http://invarque.cultura.gencat.cat/>
<http://xac.gencat.cat/>
<http://www.ced.uab.es/catalonia/fogatges/>
<http://www.bnc.cat/pergamins/>
<http://www.naturalocal.net>
<http://www.festacatalunya.cat/>
<http://www.poblesdecatalunya.cat/>
<http://www.gnomonica.cat>
<http://www.scgenealogia.cat/>
<https://www.gnomonica.cat/>
<http://museusenlinia.gencat.cat/>

**Diputació
Barcelona**

**Àrea de Cultura,
Educació i Esports**

Gerència de Serveis de Cultura
Edifici del Rellotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonio@diba.cat
www.diba.cat/opc